

GÂND ROMÂNESC

No. 9-10

ANUL II

SEPTEMBRIE-OCTOMBRIE

1934

GÂND ROMÂNESC

PERSPECTIVE CULTURALE¹⁾

Cel ce urmărește cu atenție dezvoltarea poporului român din Ardeal de o sută și mai bine de ani, va observa că nașterea și creșterea societății Astra se încadrează în preocupările culturale obștești.

Care erau aceste preocupări?

Înainte de toate conștiința originii romane. Rădăcinile ei ajung adânc în secolul al XVIII-lea, ea e nota dominantă în veacul al XIX-lea, iar ecurile ei ne stăpânesc și azi.

Originea romană a poporului român au remarcat-o aproape toți călătorii streini care au trecut prin văile Carpaților, unde rămăneau uimiți auzind atâtea cuvinte cu sonoritatea graiului italian. Au observat-o apoi ai noștri, cu deosebire fiii de boieri munteni și mai ales moldoveni, care învățau latinește în colegiile iezuite din Polonia și la Școala înaltă din Constantinopol.

Pentru ca ideea originii noastre romane să nu rămână o afirmație fără răsunet în mase, ci să devină însuși sâmburele renașterii noastre culturale și politice, era însă nevoie de împrejurările și ambianța în care trăia poporul român din Ardeal. Aici latina era limba școlilor, a administrației și în parte a bisericii. Ea se bucura la cei ce dețineau puterea și trăiau de veacuri după munca populației băștinașă de enormul prestigiu pe care i-l dăduse Renașterea apuseană. Când Valahul exploatat și disprețuit ajunsese să cunoască că nu streinul asupritor, ci el este urmașul falnicei Rome, un val de mândrie îi dădu puterea sufletească să înceapă clădirea viitorului său național, să ceară stima altora și să revendice drepturile politice de care fusese deposedat.

Preocuparea principală a celor ce țineau condeiul în mână a fost să demonstreze și să popularizeze ideea originii romane și a continuității noastre pe aceste locuri, apărând-o împotriva celor ce o negau. Dl Lupaș a publicat de curând o carte din care se vede cât de mare e numărul istoricilor ardeleni. În vremea aceasta, când romantismul

¹⁾ Conferință rostită la Târgu-Mureș, la adunarea generală a „Astrii“, la 8 Septembrie 1934.

stăpâna spiritul public, masele se pasionau de interpretările istoricilor și de etimologiile filologilor improvizați, care duceau la inevitabile exagerări.

Exagerările latinștilor, cu tăgăduirea oricărui element strein în compoziția etnică a poporului român și cu purismul lingvistic, sunt prea cunoscute, încât nu e nevoie să mai insistăm asupra lor. Vremea, acest minunat vindecător, ne-a tămăduit de ele. Câte un recidivist întârziat al zilelor noastre merge singur pe drumuri părăsite.

Ele au avut însă și o urmare mai gravă. Ne-au diferențiat față de frații noștri de dincolo de munți, tocmai în epoca de prefaceri radicale ale spiritului public. Carpații ne-au strâns ca într'un lanț, izolându-ne și închizându-ne orizontul față de renașterea puternică care se producea în același timp în principate.

Pe când noi legem teoretic dezvoltarea noastră culturală de Roma antică și încercăm să ne înviorăm graiul cu elementele unei limbi moarte, la Iași și la București o veche cultură bizantină primea vigoaroasa transfuziune de sânge neolatin, palpitant și plin de vioșie. Pe când noi, de fapt, ne atașam culturii germane, dincolo de munți Apusul se reflecta cu tot jocul multilateral de lumini al romanității.

În această atmosferă a luat ființă Asociațiunea, a cărei activitate se resimte multă vreme de direcția pe care i-au imprimat-o cele două personalități marcante: Timoteiu Cipariu, învățatul și rigidul filolog și Gheorghe Barițiu, harnicul și îndărătnicul istoric. La portretele lor s'ar putea adăoga figura ceva mai ștearsă și mai puțin reprezentativă a lui Atanase Marienescu, convinsul descoperitor de zeități antice în basmele poporului nostru.

Dar ipertrofia studiilor istorice, filologice și mitologice n'a dus numai la exagerări, ci și la unilateralitate.

Așa se explică că unele din cele mai vibrante preocupări culturale au rămas în afară de activitatea Asociațiunii.

Scoala, înjghebată după solide modele streine, era în grija aproape exclusivă a Bisericii, care o putea apăra din poziția fortificată a autonomiei ei.

Asociațiunea, care-și zicea „pentru cultura și *literatura* poporului român din Transilvania”, a fost de fapt în foarte mică măsură un centru de emanație sau măcar de îndrumare literară și artistică.

Cel ce ar vrea să compună o antologie a literaturii române din Ardealul veacului al XIX-lea, cu greu va găsi în vechile volume ale revistei „Transilvania” pagini de reprodus. Literatură se scria în afară de cadrele Asociațiunii, de care poezii se țineau departe. Curentul înviorător al Junimei dela Iași își găsisse un ecou în „Foișoara Telegrafului Român”; pentru trebuințele literare ale intelectualului dela

oraș și dela sat purta grijă nepretențioasă „Familie“, ilustrată cu clișee dulcele, împrumutate din reviste streine. Tinerii scriitori primeau scrisori de încurajare dela Iosif Vulcan, care le solicita colaborarea și care de câte ori se întorcea dela ședințele Academiei Române, își informa cetitorii despre discuțiile ce avuseseră loc în savantul corp bucureștean. Cu asemenea prilejuri el aducea cu sine totdeauna și câteva bucăți literare de-ale scriitorilor mari de peste munți.

Tot de numele lui Iosif Vulcan se leagă și activitatea „Societății pentru un început de teatru român“, pe care a îngropat-o de curând incuria Ardealului postbelic. Se cuvine să ridicăm o cruciuliță de lemn la mormântul părăsit. Căci dacă cei ce i-au dat ființă nu izbutiseră să ridice Thaliei templul visat, păstrăm totuși amintirea sărbătoreștilor adunări generale, cu ocazia cărora frumosul bătrân care se complăcea atât de mult în scaunul prezidențial își rostea cu glas tremurător, într'o atmosferă de reculegere sufletească, cuvântările-i însuflețite de un optimism sănătos. Cu ajutorul banilor strânși cu țărâita și administrați gospodărește înainte de războiu, s'au putut forma în streinătate câteva elemente prețioase, care aveau să illustreze scenele teatrului și operei Ardealului de mai târziu: un Zaharie Bârsan, Aca de Barbu, Ionel Crișan ș. a. și să se înjghebe turneele neuitate ale unui Gheorghe și Maria Dima cu concursul lui Popovici Bayreuth.

Pe când la centrul Asociației, la Sibiu, literatura oficială era mai mult sau mai puțin reprezentată de un Zaharia Boju, care a purtat ani dearândul grija „Transilvaniei“, alături de ea răsărea, în redacția „Tribunei“, marele talent al lui Gheorghe Coșbuc. În jurul lui Ion Slavici se strângea tineretul plin de avânt: un Virgil Onițiu, cu schițele sale în care prindea profilul cutărui tip ardelean, Niță Popovici Bănățeanu, cu versurile eminesciene și cu proza sa plină de culoare locală, Enea Hodoș, cu traduceri din Turghenief, Gheorghe Bogdan-Duică cu Scrierile lui critice din București, și alții, toți admiratori ai poeziei populare, căreia i se făcea un loc larg în „Foița“ Tribunei. Volumașele „Bibliotecii Tribunii“, atât de ieftine încât puteau pătrunde în casa celor mai săraci intelectuali, se rânduiau statornic, cu formatul lor mic și simpatic, și rămâneau pe rafturile bibliotecilor; între ele băteau la ochi cele două volume mai mari: „Pădureanca“ lui Ion Slavici, care inaugurasă Biblioteca, și „Bunica“ Bojenei Nemcova, în traducerea lui Ion Urban Jarnik, un preludiv al viitoarelor legături de prietenie româno-cehoslovacă.

Când, la începutul acestui veac, Ardealul a avut o scurtă epocă de înflorire literară, ea n'a pornit dela Asociațiune, ci de aiurea. „Luceafărul“ ce apărea la început timid la Budapesta, ajunsese la o strălucire viguroasă atunci când, alături de schițele duioase ale lui Alexan-

dru Ciura, apăru masivul Agârbiceanu, causticul Ilarie Chendi, iscusitul editor Octavian Tăslăuanu, și, dominând pe toți și imprimând revisitei o curajoasă îndrumare panromânească, marele talent original al lui Octavian Goga, cea mai plastică expresie poetică a năzuințelor noastre ajunse la maturitate.

De fapt, în comparație cu Țările române, Ardealul secolului al XIX-lea apare sărac din punct de vedere literar și artistic. Cei câțiva scriitori mari, pe care-i poți număra pe degetele unei singure mâni, sunt mai mult apariții izolate, răbufniri spontane ale unor talente viguroase, fără legătură organică cu directivele generale culturale din Ardeal, unde gustul artistic al cetitorilor era lipsit de ralinament și pretențiile lui literare erau foarte limitate. Andreiu Mureșianu, care într'un moment de inspirație izbutise să dea versului său naiv amploarea unui „Răsunet”, trecea — și trece și azi la generația mai veche a Ardealului — ca un poet mare . . .

Cu atât mai însemnată — admirabilă chiar — este opera de deșteptare culturală a maselor, în care Asociațiunea a avut un rol predominant. Și în această direcție acțiunea ei se încadrează perfect și armonic în mișcarea culturală inițiată de redesteptătorii conștiinței noastre naționale, care învășaseră dela Nemți cum trebuie popularizată știința.

Un Gheorghe Șincai n'a fost numai autorul Hronicului purtat cu sfințenie în dăsații săi de boem rătăcitor, ci și autorul „Economiei de câmp”; un Petru Maior nu era numai pătimașul apărător al romanității și continuității noastre, ci și harnicul censor al tipografiei din Buda, unde se desfășura o rodnică activitate editorială și din care ieșea în fiecare an calendarul ieften, util, interesant și plin de învățături practice; un Ion Molnar Piuariu, un Vasici Ungureanu și alți învățați doctori ai universităților germane, erau neobosiți răspânditori de cunoștințe folositoare pentru poporul român, doritor să fie instruit.

În direcția aceasta, Asociațiunea, continuând tradiția, înregistrează un șir neîntrerupt de fapte. Imprejurarea că începutul ei nu se depărtează mult de înjghebarea întâielor noastre bănci (care aveau să așeze pe temelii solide dezvoltarea noastră economică), n'a rămas fără urmări, iar faptul că sediul Asociațiunii era la Sibiu, de unde Albina domina mișcarea bancară, a dus la acea fericită colaborare, care face ca până azi cuvântul conducătorilor Albinei să nu se restrângă la sfaturi înțelepte pentru administrarea averii, ci să impună comitetului central al Astei și directive de ordin general cultural.

Sutele de mii de calendare și cărțile cu povește practice gospodărești, cu literatură pe gustul maselor de la sate, inspirată de o trează conștiință națională și răspânditoare de un înălțător reconfort

moral, n'au fost însă singurele mijloace de propagandă culturală. Mai mult decât prin ele Asociațiunea a acționat prin descinderile la sate. Expozițiile de tot soiul și producțiunile corurilor și fanfarelor țărănești în cadrul festivităților Astrei, făceau ca obștea dela sate, chemată la colaborare, să-și simtă o afinitate sufletească cu oaspeții dela oraș.

Ideea de a ținea adunările generale în fiecare an în alt oraș s'a adeverit din cele mai fericite. Prilejul pe care ele îl ofereau intelectualilor din cele patru unghiuri ale Transilvaniei și Banatului să se întâlnească, să rămână în contact unii cu alții și cu țărănimea regiunii, în timpuri când situația politică nu permitea alte adunări, a fost utilizat cu prisosință și a dat roade reale.

Spre deosebire de Țara veche, unde secolul al XIX-lea se caracterizează printr'o revărsare tumultuoasă a civilizației apusene, care, cuprinzând clasele sociale suprapuse, le-a îndepărtat din ce în ce mai mult de țărănime, în Ardeal progresul civilizator a fost mai puțin brilliant la orașeni, dar mai adânc în masele populare. Intelectualul ardelean, în contact din ce în ce mai des cu intelectualul austro-ungăr, primea formele de viață apuseană ale acestuia, fără ca să se depărteze sufletește de părinții săi rămași la sat, care, și ei, imitau pe țărănul sas, gospodar excelent, deprins să-și treacă copiii prin școli.

Dragostea pentru țăran n'a lipsit nici odată nici în vechiul Regat. Dar, dacă facem abstracție de grija lui Spiru Haret pentru școala sătească și năzuința lui de a face din învățător un apostol, această dragoste era mai mult de natură sentimentală, ducând la un poporanism teoretic și literar sau la acele jertfitoare, dar premature și nepregătite acte politice care au culminat cu exproprierea, votul universal și conversiunea.

Deosebirea între palatul boierului, clădit în București cu confortul și luxul deprins la Paris, și între bordeiul ascuns în pământ al celui ce-i muncea moșia, era atât de mare, încât dragostea pentru țăran nu s'a putut manifesta printr'o descindere în bordeiul lui neaerisit, pentru ca să-i cunoască nevoile și să încerce să-l tămăduiască de bolile lui trupești, sufletești și sociale.

În Ardeal, dimpotrivă, cuvintele „dela vlădică până la opincă” nu erau numai o frază curentă banalizată, ci caracterizau o stare de fapt, o omogenitate de simțire și o comunitate de interese. Cele două vorbe unite printr'o asonanță reprezentau cele două extreme sociale pentru a căror scări ierarhice Ardealul avea un simț atât de dezvoltat, încât nici demagogia politică din ultimii ani n'a isbutit să-l distrugă cu totul.

Din această fericită solidarizare socială a răsărit ridicarea poporului român din Ardeal în secolul al XIX-lea, de care cu drept cuvânt

putem fi mândri. Lupta cu asupritorii ne-a silit să ne organizăm, să învățăm avantajele unirii forțelor pentru izbânzi comune.

Spiritul de organizare și-a găsit și în Asociațiune un reprezentant de seamă. Cornel Diaconovici, Bănățeanul plin de inițiativă și neobositul animator, a dat „Astrei” cadrele largi ale „despărțămintelor”, care făceau posibilă o mobilizare culturală a tuturor Românilor ardeleni, i-a dat „secțiile”, care i-au permis să îmbrățișeze toate aspectele culturii, și a raliat forțele la o operă comună de colaborare de cea mai mare utilitate, „Enciclopedia Română”.

Vă cer iertare că privirea retrospectivă pe care am încercat s'o dau a ieșit ceva cam lungă. Am crezut însă că nu este inutil a scoate la iveală unele aspecte ale dezvoltării noastre culturale din trecut, pe care generația mai tânără nu le-a trăit, și a le prezenta în lumina adevărului, pe care depărtarea ne permite să-l distingem astăzi mai bine. Fără cunoașterea lui ar fi greu să întrezărim perspectivele viitorului. Căci, dacă marele războiu a îngropat pe veci secolul al XIX-lea, aducând o revoluționare din temelii a concepțiilor și a spiritului public, și dacă fericita întregire a neamului a creat, cu deosebire în Ardeal, stări cu totul nouă, există totuși o continuitate în dezvoltarea noastră culturală, care nu poate și nu trebuie să fie nimicită.

Fără să rupă firul tradiției, Astra trebuie, în orientarea pe care o caută și pe care o va găsi cu siguranță, să se adapteze stărilor nouă, ca să poată aduce cel mai valoros aport în politica culturală a neamului întregit.

Să nu uităm niciodată că bun Român nu e aici Ardeleanul regionalist, care neagă tot ce nu e așa cum a pomenit el, dar nici Transilvăneanul „răgățenit”, care-și reneagă trecutul și e gata să sacrifice patrimoniul scump de dragul unei uniificări grăbite.

E necesar, înainte de toate, să ne pătrundem de câteva adevăruri, aproape banale, dar de care totuși uităm prea adesea.

Situația noastră în noul stat e alta decât în trecut. Noi nu mai suntem singura societate culturală, nevoită să-și risipească activitatea în toate direcțiile, luptând cu o stăpânire dușmănoasă. Am ajuns azi să ne putem concentra puterile în anumite direcții, pe care să le putem adânci, colaborând cu alte societăți similare și devenind împreună cu ele colaboratorii Statului. Având concursul oficialității și fiind în drept să solicităm sprijinul guvernelor, *nu e voie însă să devenim o societate bugetivă, înlocuind entuziasmul desinteresat și contribuția benevolă a membrilor Astrei, cu biurocrașismul remunerat, steril și lipsit de inițiativă a unor funcționari salariați, să înlocuim devotamentul prin rutină.*

Oricât de îmbucurătoare ar fi rezultatele atinse de Astra în ultimii ani, un lucru n'a izbutit în general să-l facă: să frângă inerția maselor, să cheme la colaborare activă și desinteresată, gata să aducă și micul sacrificiu bănesc ce se cere membrilor, pe intelectualii Ardealului, al căror număr e însutit față de acum douăzeci de ani.

Iată o constatare, care trebuie să dea neconținut de gândit celor dela conducerea societății, iată un punct — și nu cel mai neglijabil — în care firul buneii tradiții s'a subțiat și amenință să se rupă.

Fenomenul poate fi explicat: desinteres pentru cultură într'o epocă dominată de economic; criza permanentizată; lipsa spiritului de sacrificiu; goana nebună după situații la tineretul de azi, și alte asemenea clișee mereu repetate. Dar criza nu e la noi mai mare decât aiurea, unde totuși societățile înfloresc, și nu e atât de mare încât să nu poți aduna cincizeci de lei anual dela atâți profitori ai vremurilor nouă (căci cei săraci dau mai ușor); dar tineretul nostru, oricât de greu poate fi angajat la o operă de lungă durată, fără de rezultate imediate și evidente, e totuși frământat mai mult decât oricând de probleme de pură esență spirituală și nu cere decât să fie recrutat în luptă și scos din minoratul în care-l țin unii bătrâni.

Ardealul se găsește astăzi în fața unui examen. Trebuie să arăte dacă spiritul de organizare de care Țara veche, conștientă de slăbiciunea ei în această privință, lega atâtea nădejdi în clipa întregirii, este o calitate pozitivă a Ardeleanului, dacă puterea sa de rezistență, tenacitatea și intransigența intră în firea lui, sau dacă ele erau odinioară numai rezultatele instinctelor lui de conservare, reflexe efemere în lupta față de asupritori.

O mie de membri noi ai Astei nu însemnează un spor anual de 50.000 de lei — o sumă ridicolă cu care plătești un dactilograf — ci însemnează o mie de suflete scoase din apatia primejdioasă față de orice colaborare obștească.

De aceea salutăm cu bucurie întemeierea sau încurajarea din partea Astei a asociațiilor care desvoltă întâiul postulat al educației cetățenești, spiritul de echipă și de solidaritate, indiferent dacă lozinca ce adună pe asociați sub același steag și-i supune disciplinei și ierarhiei, este sportul, un cor, o fanfară, o reuniune de ajutor mutual sau mișcarea cooperatistă la sate.

Dar câștigarea maselor pentru o operă colectivă, desinteresată și organizată, nu e decât o parte din datoria ce incumbă Astei, e oarecum numai un examen parțial, cum s'ar zice în limbajul universitar.

Acestor mase trebuie să li se dea încrederea în sine. Dacă moșii

și părinții noștri se entuziasmau de conștiința orginii noastre romane, noi trebuie să fim mândri că suntem Români.

Credința zugrăvește icoanele în biserici, zice poetul. Numai credința în calitățile noastre de rasă și în viitorul nostru ne poate face să ne bucurăm de fericirea întregirii, să răsplătim sacrificiile celor ce au realizat-o și să punem temelii solide statului român. Această credință trebuie să fie și crezul propagandei culturale a Astrei; ea îi va aduce membri noi, va frânge apatia maselor.

Scepticilor, care se îndoiesc de viitorul nostru; nerăbdătorilor, care ar vrea ca într'un deceniu să vadă realizat progresul unui veac; zeflemiştilor, care dintr'un spirit critic exagerat se complac să-și bată joc de „țara lui Hübsch” și de „Codrul Vlăsiei”; incușilor, care nu cunosc trecutul nostru și n'au fost cuprinși de fiorii înălțării sufletești în fața mormântului unui mare domn sau în fața unei opere de artă a geniului românesc; Românilor, care nu citesc românește; indiferenților, care se lasă copleșiți de o comodă retransare în singurătatea lor de burghezi indignați; — tuturor acestor răi Români trebuie să li se arăte neconținut marile calități ale poporului nostru, rezervoriu nesecat de energie și talente nevițiate.

Rămășițele unui trecut plin de umbre, care nu pot fi șterse de azi pe mâine, nu trebuie să ne descurajeze.

De sigur că civilizația apuseană n'a avut încă vreme să pătrundă la noi prea adânc în straturile largi ale societății. Dar mersul ei triumfal e numai o chestie de timp. Cel ce vine în țara noastră din Suedia sau Olanda, va fi de sigur neplăcut atins când va descinde într'un hotel cu ploșnițe și cu ligheane murdare, când va întâlni cetățeni îmbrăcați după ultima modă suflându-și nasul cu degetele sau scobindu-și dinții cu furculița. Dar ploșnițele mișunau odinioară și pe subt goblenurile scumpe din iatacul lui Ludovic al XIV-lea și acum optzeci de ani era și în Olanda sau în Suedia ca la noi. Periuța de dinți și batista au pătruns azi până în Honolulu și în Patagonia. Nici o îndoială deci că în curând vor fi generale și la noi.

Din clipa în care călătorul suedez a învins hârtoapele șoselelor noastre, reparate atât de prost de un compatriot al său, și trece pragul unei case dela țară, va întâlni, în cadrul unei arte decorative pline de discreție și armonie, țărani chipeși și țărance de o frumusețe neobicinuită, din a căror ținută emană demnitate latină, din ai căror ochi scânteie inteligență, din a căror vorbă figurată răsare înțelepciune, ale căror gesturi cumpătate trădează o noblețe subțiată prin tradiția multor generații, a căror omenie comunicativă e reflexul unei vechi culturi.

Numai în clipa când săteanul ajunge la oraș, când cultura mile-

nară a satului natal e părăsită de dragul unei civilizații de import recent, numai atunci el își pierde busola și simpaticul țaran al lui Ion Creangă devine un tip din comediiile lui Caragiale.

În acest primejdios stadiu trebuie să activeze o propagandă culturală conștientă. Și la noi în Ardeal, unde aspectul orașului s'a schimbat atât de mult și unde s'a modificat și înfățișarea satului.

La oraș numărul Românilor crește pe zi ce merge, cu fiecare revărsare anuală a absolvenților de școli de tot soiul și cu aflulxul țaranilor atrași de mirajul monetei sunătoare pe care o poate încasa, ca servitor, șofer, impiegat, lucrător sau meseriaș, la sfârșitul lunii sau a săptămânii și care-i permite accesul în cinematograf, alături cu boierii, și-i dă iluzia că se poate împărtăși, fără munca istovitoare dela sat, de binefacerile unei civilizații invidiate.

Dar acest țaran, scos din contactul lui zilnic și imediat cu pământul din care-și sorbea vîaga și aruncat pe trotuarul lunecos de asfalt, e prins, din primul moment, în mrejele sindicatelor organizate de streini, e îmbătat cu frazele uluitoare ale luptei de clasă și sufletul îi e otrăvit cu revoltă împotriva muncii neodihnite și a întocmirilor sociale ce asigură consolidarea statului nostru național.

Fără să renunțăm la propaganda culturală dela sate, vom trebui de aci înainte să o deplasăm și la oraș, să avem o purtare de grijă din ce în ce crescută de populația românească a mahalalei și să căutăm să găsim mijloacele de a întreține contactul sufletesc cu ea. Nu prin conferințe despre Budai Deleanu și cu declamarea unor anecdote de Th. Speranță, ci prin atacarea unor subiecte palpitate, prin interpretarea datelor statistice favorabile nouă atât de des în comparație cu stările mult mai triste din alte țări, printr'o sistematică ridicare a încrederii în sine și în viitorul acestui neam.

Și nu mă gândesc numai la periferia orașului și la centrele industriale inoculate cu serul subversiv și distrugător al internaționalei, ci și la noua clasă de intelectuali din centrul orașelor și din satele noastre, unde preotul și învățătorul nu mai sunt singurii reprezentanți ai „inteligenții”, cum se spunea odinioară.

Într'adevăr, în satele noastre numărul învățătorilor e crescut. Alături de avocatul, medicul, farmacistul și funcționarul de bancă, administrația românească a adus pe judecătorul, pe notarul, pe inginerul silvic, pe dirigintele poștii, pe șeful de gară. În același timp o politică școlară exagerată a înmulțit numărul elevelor și elevilor, studentelor și studenților smulși dela vatra părintească, care din lipsă de locuri, sunt aruncați vremelnic sau pentru timp mai îndelungat, ca niște epave, iarăși în mediul sătesc, unde pierd continuitatea

cu cartea, cu acest măr al cunoștinței binelui și răului, din care au mușcat.

Înainte de porțile acestor intelectuali se opresc automobile pornite în propagandă electorală, aruncând periodic veninul criticii deprimatoare și al făgăduelilor mincinoase; în casele lor aparatul de radio răspândește din baruri elegante acordurile tangoului plin de ispite; prin ei își face intrarea triumfală în satul cu mușcatele păstrate în cutii de conserve la fereastră primii soli ai civilizației: ghețele cu tocuri înalte, pocherul și „Realitatea ilustrată”. Dar peste pragul acestor case trece foarte rar factorul poștal ca să aducă la zintăi a fiecărei luni revista bună și îndrumătoare, care să satisfacă trebuințele culturale ale intelectualilor, care să dea subiect de discuții folositoare în familie.

Nicicând necesitatea unei asemenea reviste n'a fost mai mare decât acum, nicăiri nevoia ei nu e mai simțită decât în Ardeal.

Poporul nostru a trecut și în veacul pe care l-a încheiat marele războiu prin crize de orientare culturală. Totdeauna s'au ivit în asemenea epoci îndrumătorii culturali.

Atunci când a început pe toate terenele imitația servilă a Apusului, care a dus la o rupere bruscă cu trecutul, când eram amenințați să pierdem orice originalitate din cauza prestigiului exagerat a tot ce este strein, a apărut, în 1840, Kogălniceanu, care, împreună cu tinerii din jurul „Daciei literare”, a reinviat scrisul vechilor cronicari și a deșteptat dragostea pentru poezia populară, reimplântând rădăcinile culturii noastre în solul tradițional.

Atunci când un purism fanatic amenința limba noastră armonioasă să-și piardă farmecul milenar și când un retorism ieftin își făcea loc în poezie, a venit Titu Maiorescu și pleiada de tineri grupați în jurul „Convorbirilor literare”, întronând spiritul critic și dând literaturii noastre pe Eminescu și Creangă.

Atunci când un val de cosmopolitism amenința să aservească societatea românească unei ideologii nepotrivite pentru un popor tânăr în plină ascensiune, a venit „Sămănătorul” cu cei strănși în jurul lui Iorga, „Luceafărul” lui Goga, cu exaltarea simțului național și, într-o oarecare măsură, „Viața Românească”, care a canalizat socialismul spre poporanism.

„Luceafărul” a asfințit deodată cu întâiele bătăi de tun, „Sămănătorul” a știut să apună când sămânța aruncată a rodit, „Convorbirile literare” și „Viața românească” continuă să apară, necetite și reorganizându-și din timp în timp comitetele de redacție, din care lipsesc îndrumătorii.

Mai mult decât oricând avem astăzi nevoie de o îndrumare să-

nătoasă și viguroasă, de un spirit critic, care să respingă cu energie morbidul ce se încetățenește în literatura noastră și să curme boala imitației, de care au suferit cei mai mulți scriitori ai veacului trecut. Dar originalitatea — singurul aport cu care ne putem cuceri un loc în literatura mondială — nu stă în grotescul pe care-l cultivă unii scriitori, nici în împărecheri bizare de cuvinte, care lasă spiritul într'o neprecizată plutire în vag, ci în resfrângerea specificului românesc prin talente puternice. Ne trebuie o credință neclintită în aptitudinile noastre etnice, cu complexitatea și varietatea pe care ni le-a dat răzlețirea sub influențe culturale diverse, asimilate, prelucrate și plămădite în curs de veacuri în sens românesc. Ne trebuie aportul fiecărei provincii la înflorirea noastră culturală, care nu poate și nu trebuie pleca numai dela București.

Numai o revistă provincială, care să țină seama de psihologia regională, condusă de oameni făcând parte din aceeași generație, ne poate da asemenea directive, numai periodicitatea cu care-și spune o astfel de publicație crezul poate face să pătrundă în suflete o exaltare a românismului și să satisfacă setea de frumos, vecinic și sănătos, a unui tineret chinuit de întrebări fără răspunsuri și doritor de a evada din provizoratul care dăinuește prea mult; numai ea poate smulge pe intelectual din refugiarea resemnată în presa zilnică, cu interpretarea lipsită de perspectivă a efemerului eveniment al zilei.

O asemenea revistă n'o poate face „Astra”. Muzele n'au frecventat niciodată birourile funcționarilor plătiți să facă literatură oficială și fug speriate dela ședințele comitetelor în care se discută chestiuni administrative. O asemenea revistă n'o pot face nici bătrânii, care vin cu un bagaj de idei învechite, de care nu se pot scutura cu totul, oricât de înțelegători ar fi ei pentru elanul tineresc.

O asemenea revistă au încercat-o însă tinerii, numeroși, entuziaști, culți, talentați și plini de devotament din acel centru al Ardealului, în care după războiu a mai răsărit o revistă bună, „Gândirea”, omorită prea de timpuriu de gazetăria rentabilă.

De sigur că „Gând Românesc” nu e încă o publicație de mare amploare. Greutățile începutului se cunosc mai ales în disproporția întinderii articolelor de idei, de informație și de critică și în repartizarea literaturii pure. Dorința de a fi o revistă de avant-gardă, emulând cu revistele minoritare din Ardeal, a dus la concesii față de talente de a doua mână. Directorul ei fiind Ardelean, are dreptul să fie mai bășos și mai intransigent; nefăcând patre din nici un cenaclu literar din capitală, nu trebuie să se teamă de răfuele veninoase și nu are nevoie să fie prea amabil cu prietenii de cafenea. Publicul potopit de avalanșa volumelor nouă nu trebuie expus desamăgirii de

a nu găsi în cartea recomandată ceea ce talentul criticului a știut să-i împrumute.

Cei ce publică „Gând Românesc” au alți prieteni, mai de seamă și mai prețioși decât mulți dintre tinerii romancieri care aspiră la premiul național de literatură. Un Bazil Munteanu, un V. Băncilă, pe care ei au reușit să-i câștige colaboratori, alături de D. Roșca, Victor Papilian, I. Chinezu, I. Breazu, Caius Bardoși, O. Boitoș și alții, au izbutit să atace din plin câteva probleme de vibrantă actualitate și totuși vecinice, și să le expună cu grija pe care numai un adevărat artist o dă scrisului său.

Dacă gruparea dela Cluj va avea timpul și mijloacele să câștige și alți colaboratori — mă gândesc înainte de toate la Lucian Blaga — dacă va recunoaște marele avantaj al articolului scurt și substanțial și dacă va izbuti să aducă și ilustrația artistică, nu mă îndoiesc că revista ei va deveni ceea ce a fost pe vremuri Luceafărul, o revistă de primul rang, cetită cu interes și în Țara veche, unde „Gândul Românesc” a găsit o presă mai bună decât la noi.

Cel ce vizitează Germania, țara clasică a societăților de tot soiul, și intră într'un muzeu, vede că cele mai valoroase colecții provin din donațiile făcute de cutare societate; dacă citești rapoartele unei expediții științifice, găsești amintite, în introducere, asociațiile care au sprijinit-o; apare o publicație mare și costisitoare, pe foaia de titlu sunt enumerate societățile cu a căror subvenție s'a putut tipări. Astfel, din contribuțiile modeste ale miilor de „Verein”-uri se ridică marile monumente ale culturii germane. În țara muncii organizate s'a stabilit de mult acea fertilă colaborare, care face ca fiecare din societăți să-și îngrădească moșia pe un teren restrâns, pentru ca plugul să poată tăia brazde mai adânci; nici una din ele nu are ambiția vană să centralizeze toată mișcarea culturală și fiecare e bucuroasă să dea concursul, aproape anonim, celui pregătit să ducă la bun sfârșit o operă începută: profesionistului cărții, editorului, să publice bibliotecile folositoare, muzeologului să clădească muzee, omului de știință specializat să facă cercetări.

Felicităm conducerea actuală a Astrei că a înțeles marele folos pe care îl poate aduce acest mijloc de propagandă culturală. Ea a luat inițiativa și a dat ajutorul material inițial celor ce au pus în fața propagandei deșănțate antirevizioniste, o revistă documentată și cu aspect occidental, din care se vede cât de unanimă e hotărîrea noastră de a nu lăsa să ni se înstrăineze nici o brazdă. Ea nu s'a limitat să trimită tineretul pe la sate, ci l-a angajat și pe un teren pe care poate fi chiar mai util, în luminarea orașului. Nu mă îndoiesc că modestul ajutor financiar ce l-a acordat „Gândului Românesc” în

primul an, va continua să i-l dea, augmentat chiar, și în viitor, până când revista, care a ajuns să se impună și să se răspândească, va putea să se susțină prin propriile ei puteri.

Și tot actualii conducători ai Astrei au mai luat o inițiativă, pe care o socotesc de o importanță capitală.

E vorba de o nouă ediție a Enciclopediei Române.

Utilitatea unei asemenea opere nu are nevoie să fie documentată. O enciclopedie bună este cartea de fiecare clipă, pe care o deschide neîncetat oricine, începând cu savantul îmbătrânit în bibliotecă și sfârșind cu deslegătorii de cuvinte încrucișate. O Enciclopedie ieftină este biblioteca redusă la câteva volume a celui mai umil intelectual.

Pentru a vă convinge cât de mare e utilitatea unei asemenea lucrări, ajunge să vă citez un caz dintr'o mie.

În Piața Romană din București se ridică statuia în bronz a lui Lascar Catargiu. Pe soclul ei cetim anii nașterii și ai morții: 1822—1898. În amintirea marelui bărbat, Primăria Bucureștilor a dat numele lui bulevardului din fața statuiei. Pe tăblița așezată la câțiva pași de ea, cetim că Lascar Catargiu s'a născut în 1823 și a murit în 1897. Vrând să știu, cine a avut dreptate, prietenii și admiratorii care i-au ridicat statuia, sau edilii capitalei, am deschis cea mai nouă Enciclopedie românească, a Cărții românești. Aici găsim anii 1823—1900. Aceleași date le găsim în Enciclopedia „Minerva”, pe care dl. Adamescu le-a copiat fără control. Și totuși Lascar Catargiu, n'a murit nici în 1897, nici în 1898, nici în 1900, ci la 11 Aprilie 1899. Data exactă o aflăm — în Enciclopedia italiană!

E cam rușinos, nu-i așa? Dar această dovadă de ușurința și neexactitatea cu care se lucrează la noi ne mai arată cât de lipsiți suntem de informații exacte toți cei ce iubim adevărul și vrem să clădim pe el.

Enciclopedia ce va apărea la noi trebuie să dea lămuriri din toate domeniile culturii și civilizației universale, pentruca să înlocuiască și pentru cel ce nu cunoaște alte limbi enciclopediile streine. Ea va trebui însă înainte de toate să ne dea cunoștințele despre noi înșine. Numai astfel o Enciclopedie română poate deveni oglinda progresului uriaș pe care poporul român l-a făcut în vremurile din urmă și deci un izvor al încrederii în puterile noastre.

Actualitatea unei Enciclopedii nu trebuie demonstrată nici ea. Progresele tehnice ale ultimilor decenii au fost atât de însemnate, revoluționarea așezămintelor sociale, economice și financiare atât de radicală, exigențele igienice atât de mărite, încât în țările cu veche cultură marile case de editură s'au văzut nevoite să scoată în ediții

noă Enciclopediile apărute cu 20 de ani și chiar cu zece ani în urmă. Italia, înțelegând că o asemenea lucrare e și o operă de prestigiu național, a dat Enciclopediei sale proporții și o execuție tehnică neatinsă până acum în nici o țară.

Popoare mai mici și cu un rol mai puțin important decât noi au Enciclopediile lor naționale. Ungurii au două, Grecia, cu o treime din locuitorii României, are o enciclopedie în șase și alta în douăzeci și patru de volume, apărute amândouă după războiu. Și în Turcia lui Kemal Pașa apare acum o *Ansiklopedisi* cu litere latine.

Făcând apel la colaboratori specializați din toată țara, Astra, care nu poate avea veleitatea să fie o Academie Română a Ardealului — precum avea să devină în mintea celor ce o conduceau sub stăpânire streină — dar care trebuie să păstreze ambiția să rămână o societate culturală de primul rang, va reuși, cu stăruința de care a dat dovadă în trecut, să ducă la bun sfârșit această operă mare de colaborare, care-i va da un drept la recunoștința neamului întreg.

Acestea sunt câteva din perspectivele culturale pe care le văd deschizându-se imediat societății noastre. A le arăta cu prilejul frumoasei și înălțătoarei adunări generale de azi, mi s'a părut un lucru util.

SEXTIL PUȘCARIU

PRIVELIȘTE

Intârzie 'n amiaza nepăsător senină
O amintire gravă de liniște marină
Stăpână pretutindeni, secretă feerie,
Cu aripi fericite de calm și armonie.
Blânzi, munții 'n larg se miră de ora ei și mute,
In spațiul fără margini dorm unde nevăzute
Și crengile 'n lumină închipuind portaluri
Ghicesc sub coaja aspră măgeane și coraluri.
— Ce-mi spuneți voi, întinsuri, priveliște profundă?
Intreb — și clară, vocea se'ndoaie ca o undă.
Intind brațele 'n aer și 'n gesturi moi de-mi scapă
Par cântece și grații ca 'ntr'un adânc de apă.
In zarea văduvită de-apururi de bulboane
Cresc sunete mai limpezi și străvezii coloane;
A lumilor uitate împărăție pură
Ingână'n limbi obscure prin somnul tău, Natură!

NICU I. CĂRANICA

AMINTIRE DESPRE O FATĂ PE CARE N'AM CUNOSCUȚ-O

... Fata care era cu mine tăcea mult, iar atunci când spunea câte o vorbă o spunea cu teamă, cu un gest de panică, pe care îl ghiceai în inimă și în priviri.

Am întâlnit-o pe neașteptate, așa cum adeseori se întâmplă să întâlnesc un cunoscut. Simțeam pentru ea un avânt nelămurit, și un imbold să-i spun ceva mare, ceva neînchipuit de frumos, pentru a o face să înțeleagă că o iubeam peste măsură și că singura dorință a mea era să fim singuri, s'o pot mângâia în voce, să-i transmit prin degete setea ce creștea în mine și mă obseda ca un blestem.

— Domnișoară, ești foarte frumoasă, nu-ți dai seama cât de mult te iubesc... Nu te supăra, știu că acesta e un fel violent de-a vorbi, dar nu e nimic rău în asta. Uite sunt un băiat bun, și chiar dacă nu sunt atât de frumos, știu să fac clipele frumoase și să mă apropiu de intențiile d-tale cu toată discreția, și în acelaș timp fără pic de șovăire... Nu vorbi, nu e nevoie să vorbești. Voi fetele spuneți mai mult prin tăcere. În orice caz dacă vei simți nevoia să te opui, să n'o faci, pentru că sunt atât de convins de ceea ce spun, încât vei sfârși prin a o crede, și nu e nevoie să-ți crezi înainte această înfrângere. Și eu cred că o iubire pentru a putea fi cât mai eternă nu trebuie împletită din umiliri. Deci iubeste-mă fără vorbe, cu ochii închiși, iubeste-mă pentru noaptea asta frumoasă, sau pentru clipa aceasta pe care o simț închinată aventurii...

Dar fata asta nu putea să iubească. N'a iubit niciodată, și tot așteptând, inima i s'a cicatrizat.

Atunci i-am spus: de ce nu faci ceva mare, ceva nepermis de societate, ceva ce n'ai îndrăzni nici să cugeți, o faptă, oricare, dar să știu că nu i-ai dat alt sens decât acela imediat pornit din suflet și trăit cu epava lui inițială. Încearcă să ieși din cămașa asta de forță. Trebuie să te risipești, trebuie să te poți dăruți pentru a-ți câștiga certitudinea bogăției tale. Uite, mâinile te așteaptă, te caută... E atâta

viață împrejur, atâta nebulie și cântec. Ieși din scoică la lumină... Uite vreau — pentru tine — să trăești sărbătoarea aceasta, sărbătoarea mare a nebuliei.

Vorbele se înșirau una lângă alta ca o scânteere de lumini, ca un prundiș galben. (Eram foarte proaspăt și vorbeam cu multă convingere). Toată energia mea se concentra în cuvânt. Simțeam că blestemul obsesiei se irosea. Mă împlineam văzând cu ochii și fiindcă îmi dam seama de aceasta, eram foarte fericit. Fiecare cuvânt era o pasăre albă, spintecând văzduhul. Fiecare mișcare a buzelor, o ciocnire de unde. Și ochii mei, deschiși, scăldați într'un fluid umed și limpede se desprindeau în volte invizibile căutând și dăruind mângâierea...

Fata mergea aproape de mine. Intre pași, mâna mea îi atingea coapsa, iar râul cuvintelor desena o curbă cu atât mai caldă. Ideile își pierdeau coerența, licărind ca mici scânteieri desprinse în noapte. Și mă gândeam: fata asta trebuie să mă iubească. Pe mine trebuie să mă iubească. Uite, acum e seară. O să ajungem în parc și acolo ne vom săruta. Și chiar dacă va trebui să mă tăvălesc în țărână, să mușc crengile, o voi convinge totuși să mă iubească.

O simțeam crescută pe lângă mine ca o iederă. Dar aș fi voit să mă iubească acum, să mă iubească dela sine, desprinsă simplu ca o frunză în cădere. (Era toamnă...). Aș fi voit să-i prind sufletul ca pe un porumb, să intru în el ca pe o fereastră...

— Deschide-ți sufletul, fată frumoasă. Arată-te în goliciunea goală a celei dintâi femei. Uite, eu sunt omul trimis să te iubească. Voi fi sclavul tău și stăpânul tău, numai deschide-ți pumnii să-ți văd inima.

Pe lângă noi, mașinile treceau una câte una. Lumina se vedea întâi departe, ca un ochiu mic, roșu, apoi creștea — odată cu apropierea — învăluindu-ne și împăenjenindu-ne.

Deodată m'am oprit din năvălirea de vorbe. Imi ascultam inima a cărei bătăi prelungteau fiori prin lungul mădurelor mele. Eram hotărât să nu mai spun nimic, dar coapsa ei îmi atingea mâna și atunci îi simțeam mersul mlădiat și lunecos ca un fluer.

Hotărât că se întâmpla cu mine ceva neobișnuit, ceva ce am simțit de atâteaori cum se înălța fără putința de-a depăși o știută normă. Un val de sânge pornit ca un iureș, creștea prin trup înroșindu-mi buzele și întregul chip. Dar încă nu aveam curajul eliberării totale. Dovadă rămâne faptul că o ciudată voință încerca să-mi ascundă suferința. Mergeam ațintindu-mi privirile înainte, silindu-mă să-mi rețin răsuflarea care mă coplesia.

Atunci am simțit mâna ei căutând mâna mea...

Ce noapte frumoasă. Acum când scriu, viața aceea se întoarce ca o herghelie. E un tropot de cascade și vânt, o aplecare de arbori, o înșiruire de drumuri, care se întâlnesc toate în mine. Și dacă nu voi mai putea stăpâni aici pe hârtie toată cavalcada acestei amintiri, să nu vă supărați.

... Fata aceasta a început să iubească. Dar cine poate să înțeleagă începuturile?...

În biblie scrie că într-un început a fost cuvântul. Din seara aceea, adevărul acesta s'a sfărâmat în crezul meu ca o stâncă putredă. *Inceputul a fost iubirea.* Iubirea acestei fete de douăzeci de ani ca douăzeci de fulgere, cari m'au brăzdat pe față și pe ochi cu dungi de lumină.

Desghiocată viu și neașteptat, clipa a fost cu atât mai largă și mai cuprinzătoare. Ca o mușcătură într'un fruct, neașteptată și nouă viața acestei fete s'a deschis, copleşind cu inundația ei de lumină obscuritatea nopții aceleia.

Nu mai era nimeni pe-aproape. Parcul își apleca arborii ca o închinare adusă nouă. Rădăcinile creșteau din pământ înfășurându-se strâns împrejurul trupurilor noastre... Eram într'o grădină, eram cu o fată sau eram singur?... Din toate acestea nimic. O sbatere numai, o neliniște care îți crestează mușchii, o contopire de trunchiuri într'o scorbură roșie prin care lumea și oamenii nu mai sunt văzuți și nici înțeleși...

Acum sunt aici. Sunt singur și mă gândesc la noaptea aceea, și la fata aceea mă gândesc. Guri flămânde se deschid în mine, mari cât peșterile. Tinerețea mea înaltă se înclină, contorsionată ca o grădină în flăcări.

În clipa asta când viziunea ta mă străpunge, pieptul mi-se despică și asemenea unui turn de flăcări chemarea mea te caută... Unde ești fată din noaptea visului meu, unde ești fată frumoasă, pe care nu te-am cunoscut nicicând?

ION VLASIU

GEORGE BOGDAN-DUICA

Simțindu-și sfârșitul aproape, George Lazăr și Simeon Bărnuțiu au lăsat să fie duși spre locul unde s'au născut, unul la Avrig, celălalt la Bocșa, pentru a muri în Ardealul ale cărui virtuți le-au reprezentat, pe care fără voia lor l-au părăsit. Asemenea acestor doi eroi, pe care îi iubea atât de mult, cărora le-a închinat cele mai frumoase opere ale sale, George Bogdan-Duică s'a dus și el să-și dea duhul în Brașovul care i-a dat naștere.

Dela plecarea din orașul copilăriei ce circuit bogat a realizat viața lui, câtă muncă risipită pe întreg pământul românesc, cate lupte curajoase pentru biruința românismului, a ideilor generoase și a adevărului! A le povesti pe toate este o operă anevoioasă, imposibil de înfăptuit acum. George Bogdan-Duică și-a dăruit viața tuturor, fără de a cere nimic în schimb. Cel mai greu lucru era să-l faci să vorbească despre meritele lui. Cu memoria-i prodigioasă ar fi putut să-și scrie o autobiografie, care ar fi fost o imagine extrem de bogată a deceniilor din urmă, în care poporul român a trecut o mare răspântie istorică. N'ar fi făcut-o însă pentru nimic în lume, pentru că ar fi trebuit să vorbească de el. Aceeași discreție, împinsă până la neglijență, l-a împiedecat să-și strângă în volum studiile lui istorico-literare, apărute în reviste și ziare, uneori foarte greu de găsit. Până când alți critici și criticaștri își reeditează toate elucubrațiile impresioniste, George Bogdan-Duică n'a scos din uitare nici măcar articolele lui din *Convorbiri Literare*, pietre fundamentale la temelia istoriografiei noastre literare, pentru șlefuirea cărora a depus o muncă de uriaș. Nu are nici măcar o bibliografie completă, indispensabilă specialiștilor. Crud a fost George Bogdan-Duică cu adversarii, dar mai crud a fost cu sine însuși. Mâni pioase vor reconstitui însă icoana existenței lui bogate, așezând-o în galeria ctitorilor culturii românești.

Până atunci să vorbim însă de *om*, de ceea ce pământul a înghițit în măruntaiele lui, cu o nemiloasă brutalitate. Căci George Bogdan-Duică a dus în mormânt mai mult decât multul lăsat în urma lui. Vor fi rămas destule fișe dela el, poate unele fragmente de studii, dar

aceste sunt biete fărăme dela masa acestui Homer al erudiției. Marele rezervoriu al științei lui nu erau fișele, nu era sistemul, ci memoria aceea fenomenală, care uimea și acum la bătrânețe, prin exactitatea și bogăția ei. Ea-l conducea în labirintul întortochiat al cercetărilor de literatură comparată, unde un cuvânt sau o frază, rămasă cine știe de unde, îl ajuta să identifice un izvor, să deschidă o perspectivă. Precum în memoria lui Napoleon, alături de mareșali și de marile planuri strategice și politice își aveau locul lor bine definit soldații mărunți, cu modestele lor nevoi, tot astfel George Bogdan-Duică reținea *totul*, dela personalitățile creatoare, cu marile curente de idei, la minusculi necunoscuți, care ei înșiși nu bănuiau să-și mai aducă cineva aminte de ei după moarte. Și nu numai români, ci și streini; nu numai literatură, ci toate domeniile activității omenești. Curiozitatea lui mistuia totul, veșnic flămândă. Ochii lui mărunți, atât de neastâmpărați, înregistrau totul pe retină. Nu-ți reproducea cu exactitate numai cutare titlu de operă a unui obscur autor german, ci și locul și ziua unde a cunoscut în tinerețe pe Bariț, sau când a cutreerat satele Bucovinei. O memorie vie, plastică, plină de seva realității. Imi aduc aminte de lecțiile lui asupra lui George Coșbuc, cu care a legat la *Tribuna* o lungă și generoasă prietenie. Le-a început povestind amintiri despre *em*. Ne-a dat ordinul să nu scriem nimic. Ceeace a fost spre binele nostru, căci am fost numai ochi și urechi. Coșbuc în carne și oase a luat atunci ființă înaintea noastră, mai ales Coșbuc dela Sibiu, din epoca Baladelor și Idilelor, Coșbuc cel vesel și hoinar, care își bătea joc de prea multa filozofie a prietenului Duică, preferind să glumească cu țarancele la fântână, până când acela petrecea cu nasul în cărți. Epizode anecdotice și grave se înlănțuiau, toate cu un sens bine definit. Căci Bogdan-Duică era un adversar neîmpăcat al flecărelei băbești. Tot așa cum nu putea suferi sentimentalismul ieftin. Tristul sfârșit al lui Coșbuc, petrecut la mormânt de abia câțiva prieteni, într'o zi mohorită, sub ocupație streină ar fi fost pentru altul prilej de lamentații lacrimoase. El s'a mulțumit să povestească faptul, în câteva cuvinte, sugrumate în gâtlej de emoție.

Căci eruditul acesta, care dela Junimiști și din Germania dela sfârșitul veacului XIX-lea și-a însușit idealul unei științi reci, de-o obiectivitate, în care se credea atunci atât de mult, era plin de sentimente și pasiuni vulcanice. Amestecul acesta de știință și pasiune este unul din contrastele personalității sale stufoase. Toată viața lui este un lanț de pasiuni. A iubit și a urit, cu aceeași intensitate până în pragul mormântului. Să ne bucurăm de rodul pasiunilor lui generoase; să uităm ce a urit, pentru multul cât a iubit. Mai mult decât voința — pe care dacă ar fi avut-o mai puternică ar fi lăsat mai mult în ur-

ma lui — pasiunile stau la temelie marilor lui opere. Ele l-au susținut în munca lui îndărătnică prin biblioteci și arhive. Pasiuni pentru vii și pasiuni pentru morți. Il întărita tot așa de mult o luptă politică, în care era implicat, ca și o dispută literară de acum un veac. Se putea transpune întreg în ambianța istorică. Și știa să ducă și pe alții cu sine pe cărările prăfuite ale veacurilor. Sub conducerea lui peisajul istoric îți apărea extrem de bogat și de complex.

Preferințele lui mergeau însă spre eroi, spre creatorii de energie pentru nația românească. Leitmotivul cercetărilor lui este noțiunea de *energie*. Personalismul energetic al dlui Rădulescu-Motru el l-a aplicat înainte de apariția sistemului. Cea dintâiu lucrare mare e închinată lui Petru Maior, pe care îl iubea pentru lupta lui îndrăzneată împotriva ultramontanismului și împotriva cârtitorilor neamului românesc. Aceeași simpatie l-a împins spre Budai-Deleanu, caracter independent și acesta, spirit liberal, cu toată educația lui claustrală. Și tot liberalismului său îi datorăm pe George Lazăr și Simeon Bărnuțiu, cele două opere monumentale ale lui. Spre întâiu l-a dus liberalismul cultural, spre al doilea liberalismul politic. Deaceea le-a urmărit fiecare pas, le-a descifrat, cu imensă iubire, fiecare gest desgropându-i din uitarea în care i-a așezat un romantism ieftin, sau un criticism sceptic și ridicându-i, doi uriași, la căpătâiul civilizației române moderne. Deaceea studiile lui istorice s'au oprit la veacul al XIX-lea, în care energiile românești s'au trezit la viață nouă. Și, în sfârșit, din aceleași motive, cu toate că licențiat în istorie, cercetările lui s'au îndreptat spre literatură, pe care o considera „drept cea mai mare energie românească modernă” (Prefață la *Istoria literaturii române moderne*).

Ce a făcut pentru această literatură nu o putem spune acum. Amintim atât că o cunoștea ca nimeni altul, dela marile curente de idei, până la personagiile obscure, ale căror opere nici n'au văzut lumina tiparului. Comoara de cărți, periodice și manuscrise a Academiei Române el a răsfoit-o filă de filă. De câteori n'a uitat să mănânce, înlănțuit de vraja lui.....

Cineva a spus că Bogdan-Duică este printre cei cinci-șase Români care știu citi. Și avea dreptate. Citea totdeauna cu creionul în mână, atent la fiecare cuvânt, devorând cărțile cu o repeziciune uimitoare. Numai așa a putut înmagazina cunoștințele acele enorme, din toate domeniile spiritului omenesc.

Fiu al veacului al XIX-lea, progresist, liberal și pozitivist, nu numai refuza orice mistică, dar nici măcar nu o înțelegea. Astfel se explică atitudinea lui, din ultimul timp, față de poezia modernă, îndeosebi față de Lucian Blaga — lucru care ne-a durut mult pe noi tine-

rii. Spirit analitic prin excelență, era neîntrecut în anatomia unei opere literare, găsind cuvintelor și frazelor sensuri nebănuite. Aveam impresia însă că disecția lui mergea prea departe, mai ales când pe masa de operație se afla poezia. Scotocind mereu prin măruntaie, după înțelesul sau izvorul ultim, parfumul, viața însăși a poeziei se evaporă.

Din munca lui de uriaș și-a alcătuit o icoană neînchipuit de bogată a românismului integral. Alătura de noțiunea de energie cea de *dacoromânism* este al doilea motiv al operei sale. Pentru noi cei care ne-am început educația în orizontul strâmt al Ardealului vechiu, baia de dacoromânism în care ne-a scăldat la Universitatea Clujului, a fost o adevărată binecuvântare. El ne-a purificat, în mare parte, de confesionalismul și regionalismul rău înțelese. Uneori era nedrept cu anumite metehne ardelenesti. Dar eu cred că își permitea să fie aspru, pentru că în fundul sufletului iubea mult acest Ardeal, în care energiile românești colcăe cu atâta putere. De aceea cele mai frumoase opere le-a închinat eroilor Ardealului; de aceea, la sfârșitul vieții s'a adâncit atât de mult în istoria lui literară.

Dela el am moștenit nu numai imaginea grandioasă a românismului integral, ci și o altă perspectivă asupra trecutului Ardealului. Pe urmele lui se va încheia o istorie culturală mult mai dreaptă și mai completă a acestei provincii. Dacă nu s'ar fi lăsat atât de mult hărțuit de pasiuni, dacă ar fi fost mai cruțător cu sine însuși, dacă moartea nu l-ar fi surprins atât de brutal, această istorie — și alte multe — ar fi scris-o el însuși, ca nimeni altul. Să ne mulțumim însă cu marea operă lăsată în urmă-i, care îi dă dreptul la recunoștința veșnică a nației românești.

ION BREAZU

AUTOBIOGRAFIE

M'am născut în Ardeal, din părinți români, pe vremea lui Francisc Iosif, împărat al Austriei și rege al Ungariei.

Mama îmi spunea adesea că am venit pe lume cu un cap prea voluminos chiar pentru un Neagoe: în familia noastră îndeletnicirile intelectuale erau în mare preț. Cu toții eram foarte patrioți, mai ales tatăl meu. Dela vârsta de doisprezece ani eu purtam un brâu țesut din fire roșii, galbene și albastre, culorile drapelului român, în ciuda jandarmilor împărătești, pe care această provocare mută nu întârzie a-i irita. Intr'o bună zi am fost amenințat că o să mi se ia brăul; tatăl meu s'a mulțumit să spună doar atât: „Să poftească să-l ia; o să vedem noi pe urmă“..., totuși, încercare nu s'a făcut niciodată.

Firește în timpul vacanțelor de vară, când eram acasă, nu purtam decât haine românești; la școală, în Sibiu, mă îmbrăcam orășănește. Vacanțele mi le petreceam printre țărani, sau în munți, cu ciobanii.

Tatăl meu era om priceput în legi; pe deasupra el cunoștea greaca, latina și ebraica. Această din urmă limbă o învățase în tinerețe când era ofițer. Studiase Talmudul și Cabala și aceste studii, spunea el, îi înlesneau înțelegerea Dreptului. Pe vremea copilăriei mele însă el era notar al unui cerc, servindu-se de cunoștințele sale juridice pentru a rezolvi conflictele dintre țărani, sau pentru a-i ajuta în încurcăturile lor de pe la judecătorii, fără altă răsplată decât un potop de mulțumiri și câteodată, câteva ocale de caș sau de unt. Din pricina învățăturii se bucura de mare trecere în fața țăranilor; am însă cuvinte să cred că puterea lui herculeană contribuia și ea, în mare măsură, să inspire acest respect. Superioritatea lui fizică îi aducea izbânda ori de câteori dreptatea singură n'ar fi putut birui, oamenii aceia simpli având o credință destul de puternică în adevărul zicătoarei: „Mens sana in corpore sano“.

În afară de timpul iernii, tatăl meu se scula odată cu soarele, lucra în grădină cam două ceasuri, apoi, după o gustare compusă dintr'o felie de carne, stropită zdravăn cu vin, el se ducea la birou, șuerând. Iubea muzica și dansa minunat.

Mama mea era de o gingășie rară cu mine și cu sora mea, Irina. Ne era aspru oprit să pomenim de dracul când eram supărați. Stângace, Irina era cu doi ani mai mare decât mine; și astfel, în încăierările noastre mă pomeneam adeseori lovit pe neașteptate de mâna ei stângă. Uitam, se'nțelege, poruncile mamei și drăcuiam pe sora mea cât puteam mai bine. În asemenea împrejurări ea mă șantaja, și mă obliga să-i cumpăr tăcerea prin vre-un dar, sau luând asupra mea vreo însărcinare încredințată ei.

Servitoarele din casa noastră, țărance tinere, cele mai adeseori frumoșele, erau cu desăvârșire neștiutoare de carte. N'aveam mai mult de opt ani când una din ele mă făcu secretarul și confidentul ei. Scriam scrisori de dragoste unui țaran tânăr care-și făcea serviciul militar. (Pe vremea aceea serviciul era de trei ani). Imi plăcea mult această activitate a mea căci fata nu numai că mă apăra împotriva mâinii stângi a Irinei, dar mă copleșea cu fel de fel de dulciuri, prăjituri, zahăr și fructe pe care le lua, bine'nțeles, din cămară, unde noi copiii n'aveam voie să ne vârăm nasul. Imi făceam slujba mea de secretar cu atâta destoinicie (eram, de altfel și foarte discret), încât și alte țărance recurgeau la talentul meu de scrib (nu odată eram răsplătit cu sărutări pe amândoi obraji).

La vârsta de unsprezece ani eram atât de obișnuit să fabric scrisori de dragoste încât toate servitoarele tinere de prin vecini deveniră clientele mele credincioase.

Astfel începu cariera mea literară; și mărturisesc că aceste începuturi sunt pline de farmec.

În aceeași măsură însă aveam dispoziții remarcabile și pentru desen. Pe numeroase pagini din albumul meu măzgăleam trandafiri, micșunile, nu-mă-uita și perechi de porumbei (toate acestea în culori). Cu desenele mele împodobeam și albumurile fetelor din oraș pe care mi le aduceau prietenii fetelor. Astfel am devenit popular printre eleve și servitoare deopotrivă. Am ajuns să cunosc taine de dragoste, intimități din geloziiile lor și nu odată pe când scriam scrisori de dragoste stropi de lacrimi imi scăpau pe hârtia din față, în timp ce fata și le ascundea pe ale ei în batistă.

Prin aceste experiențe de dragoste și tortură am ajuns să cunosc temeinic pe țărani, căci adesea, în timpul vacanței, făceam scrisori și pentru părinți, scrisori menite unui flăcău sau unei fete care trăiau departe de casa părintească; tot eu citeam răspunsurile care soseau. În schimb, bătrânii imi povesteau amintiri, legende din vechime, pline de gustul gliei ardelene.

La vârsta de 17 ani am plecat la București. Am studiat la Academia de arte frumoase, urmând totdeodată și cursurile de filosofie

la Universitate. La 20 de ani am plecat în America, fără a cere învoirea părinților, cu toată înflăcărea tinereții. Eram lacom să cunosc lumea nouă ; nădăjduiam să găsesc acolo libertatea și și un câmp de acțiune mai întins. M'am oprit însă la München unde am urmat, câțva timp, cursurile de la Universitatea politehnică.

La New-York am continuat studiile mele artistice la Academia Națională și la Asociația studenților în artă, adâncindu-mă în acelaș timp în literatura americană.

Incepusem să scriu pentru ziare încă la București. Cred că am fost întâiul care a tradus în românește două povestiri de Gorky (în 1905 ; eram un băiețandru pe vremea aceea), care au fost publicate în volum. (Pentru munca mea mă servii de o traducere germană.)

După un an petrecut în America am compus, în englezește, un eseu asupra *Geniului*, pe care răposatul Hamilton Maybe, asociatul editorului lui „Out look“ a avut indulgența de a-l găsi remarcabil, adaogând însă că nu-l poate publica. El mă invită să-l vizitez și mă încurajă din răspuțeri. Felicitându-mă pentru siguranța mea în limba engleză, i-am spus că înainte de plecarea mea spre Statele-Unite, abia trei luni de zile dacă m'am ocupat de această limbă.

În 1911 m'am însurat, fiindcă am izbutit să strâng 45 de dolari.. cu totul. Tot timpul, nevasta mea și cu mine, l-am închinat artelor frumoase, ceea-ce-mi asigura un trai destul de larg ; momentele de răgaz le întrebuițam studiind și scriind. Nevasta mea mă încuraja mereu (o face și astăzi), și din moment ce am putut pune de o parte o mică sumă, ea mă convinse să renunț la munca de mercenar și să mă dedic cu totul studiului până când vom isprăvi de cheltuit tot ce am agonisit. Și așa s'a scurs an după an, între muncă și studiu.

Trăiam aproape fără întrerupere la New-York și la o mică fermă pe care am cumpărat-o la Bershire Hills, o locuință încântătoare. Vecinii noștri însă, cultivatori în toată legea, ne socoteau niște lăpturi fără căpătâiu, fiindcă, în loc de a munci pământul noi ne îndeletniceam cu lucruri copilărești, ca pictura și literatura.

Ei își ziceau că doi oameni tineri, sănătoși. ar avea de făcut ceva mai bun decât să se ție de nimicuri.

Câte odată nevastă-mea își pierdea răbdarea văzând această lipsă de înțelegere, totuși se arăta drăguță față de ei. Mie, dimpotrivă, vecinii îmi plăceau peste măsură și le dedeam cu voie bună o mână de ajutor la secerat, când se apropia furtuna. În serile de iarnă jucam cărți cu ei, bând vin de mere, iar când plecam spre casă, nevastă-mea era totdeauna mirată de veselia mea copilăroasă, căci după părerea ei, nu făceam decât să pierdem vremea. Astăzi încă, ea privește vieața cu mult mai serios decât mine.

La începutul anului 1926, am plecat cu nevastă-mea în Franța. La Paris lucram fără răgaz; ea picta, eu scriam. Pe vremuri când eu mai făceam încă pictură ea se apucase de sculptură, de când însă eu am părăsit penelul pentru literatură, nevastă-mea nu s'a mai lăsat de paletă. Făcând parte din *Independenți*, ea expune în fiecare an la *Salonul de toamnă la Tuileries*, la *Oeuvre Unique* și la alte grupări,

Excelenta revistă „Transition” editată de *Eugène Iolas* a fost cea dintâi care mi-a publicat lucrările din această vreme. Pe urmă, proza mea a fost primită în diferite „magazine” britanice și continentale. Mă felicit că mai multe reviste franceze remarcabile ca *Europe*, *Crapouillot*, *Les Cahiers du Sud* m'au făcut cunoscut cetitorilor lor.

În timpul șederii noastre în Franța, ne-am împărțit timpul între Paris și Mirmande (Drôme). Mirmande a fost descoperită de André Lhote, binecunoscutul pictor și eminentul critic de artă (el descopere întotdeauna locuri încântătoare) și-i datorăm mulțumiri nesfârșite.

Locuitorii Mirmandei sunt niște oameni foarte cumsecade, țărani tipici și suntem fericiți să petrecem un ceas stând de vorbă cu ei despre politică, despre vreme, despre lucrul câmpului, povestindu-le fel de fel de întâmplări sau ascultând poveștile lor. Duminicile și în zilele de sărbătoare, firește, jucăm bile.

Acești bravi țărani îmi reamintesc copilăria, cu toate că ei se deosebesc mult în privința învățaturii de țărarul român, interesându-se mult mai viu de politica țării lor ca și de chestiunile internaționale.

Pentru moment fiecare dintre noi este absorbit de ținta urmărită, dându-ne seama mai mult ca oricând că „viața e scurtă și arta îndelungă”.

Incheind aceste rânduri trebuie să spun că în lucrările noastre suntem încurajați și ajutați de organizația „*Maitres français des Beaux-Arts et des Belles-Lettres*” ca și de acele imponderabile ale Spiritului, a cărui influență dinamică o simți pretutindeni în Franța.

PETRU NEAGOE

AUTUMNALĂ

Ce palid întră soarele'n pământ
Cu purpura-i ce-o simt ca o povară
Când freamătele veștede-s un cânt
Ce'nmormântează dragostea din vară.

Funebre flori răsar pe cer și plâng
Inlăcrimând oglinzile de ape,
Ce trist! dar pentru cine să mai strâng
Lumina lor sub umede pleoape?

Și dacă cerul scapă dela sân
O floare pentru alta omenească
Eu știu că nu mai poate de bătrân
Și iarna-i peste noi o să'nflorească.

Dezamăgirea mea o'ntruchipează
Tânguitoare stoluri de cocoare
Ce duc în pliscuri cea din urmă rază
Și pier necate'n apele de zare..

GEORGE BOLDEA

MEȘTEȘUG TRIST

Hrănit cu bogate tainuri de dor
Sunt cel mai flămând muncitor...

Cioplesc o aducere aminte
Cu știrbe topoare de cuvinte.

De vreme încerc s'o despoi,
Ca pe o stea căzută 'n noroi.

Incruntat, lovesc cu 'nsetare
In șgura trecutului, tare.

Ostenit, când mă opresc, ascult
Neînțeleș depărtat tumult.

Cineva par'că oftează și plânge,
In mine inima mută se frânge...

Și versurile pe care le scriu
Inchid amintirea, ca un sicriu.

STROFE DE TOAMNĂ

Se micșorează orice depărtare,
Nu mai folosește nicio rugăciune;
De atâta boală și moarte — pe zare
Se 'ntinde miros de putreziciune.

De pe drumuri, stingheri, se întorc călători,
Sufletul lumilor se tângue'n vânt,
Cerul își adună ultimii cocori
Și morții se retrag mai afund în pământ.

GHERGHINESCU VANIA

ISVORUL FOLKLORIC AL POEZIEI RELIGIOASE A LUI ION PILLAT

1. Poezia lui Ion Pillat a devenit dela o vreme unul din subiectele preferite ale criticii noastre contemporane. După studiul ce autorul acestor rânduri a publicat în „Viața Românească” (1933, Martie, Nr. 3) încercând a prinde *Aspecte și valori în poezia lui Ion Pillat*, a urmat cercetarea mai detaliată, bogată în subtile observațiuni a d-lui Tudor Vianu în „Pleiada” (1934, Nr. 1) și acum — de foarte curând — o și mai sistematică și abstractă analiză datorită d-lui I. I. Cantacuzino în „Revista Fundațiilor Regale” (1934, Nr. 9).

Faptul își are de sigur multiple explicațiuni. După o carieră poetică de un sfert de veac, în răstimpul căreia Ion Pillat a jertfit neconținut pe altarul poeziei, recenziile singuratice privind numai materialul unui volum nu mai pot satisface. Perspectiva de ansamblu devine astfel inevitabil necesară, solicitând priviri scrutătoare, raportări profunde, încheieri substanțiale.

Motivului menționat i se adaugă însă încă unul de o și mai importantă semnificație. Ion Pillat este — după unanima părere a criticii — unul din puținii noștri *clasici* contemporani, în sensul etimologic al cuvântului chiar. Poezia sa nu dăruie numai liricii noastre o seamă de indiscutabile valori, ci înseamnă simultan o *experiență poetică* din cele mai instructive pentru poeții noștri contemporani.

Studiul ce ne propunem să dezvoltăm ilustrează el însuși adevărul afirmației noastre. Isvorul folkloric al poeziei religioase a lui Ion Pillat — obiectul principal al acestei cercetări — dovedește bizarilor poeți ai vremii importanța zăcămintelor literaturii populare ce poate fi încă și astăzi cu folos utilizată de către cele mai subtile sensibilități contemporane chiar.

2. Lirica religioasă a lui Ion Pillat se încadrează în epoca maturității poetului, în perioada ce începe cu volumul de precisă demarcație *Pe Argeș în sus* (1923), prin care renunțând la structura unei

poezii obiective, impersonale, exotice, parnasiene, fără aderență față de realitățile românești, ancorează semnificativ — ca o navă ce a rătăcit îndelung pe mări străine — în solul sensibilității autohtone. Sentimentul tradiționalist fiind elementul fundamental din această ultimă a sa perioadă a trebuit să îmbrace alături de celelalte forme — tradiționalismul familial și cel cultural — și haina religioasă.

Lirica mistică a lui Ion Pillat urmează dar să fie înțeleasă în cadrul general al naționalismului și tradiționalismului său poetic.

3. Despre principiul intim al poeziei religioase a lui Pillat am avut prilejul să vorbim în primul nostru studiu închinat poetului. Notăm aci numai constatările esențiale ce am făcut.

Lirica religioasă a lui Ion Pillat în cea mai specifică a ei parte, răsfrântă în *Povestea Maicii Domnului* și în ciclul *Morții*, crește din germele unei concepțiuni ce pornește din considerarea psihologică a sferei de *apercepțiune* a țaranului nostru muntean, din preajma Râului Doamnei. Invățăturile biblice cu orizontul lor geografic și spiritual oriental nu pot avea răsunset imediat și puternic în sufletul rural. O filtrare a lor prin sensibilitatea noastră specifică, o localizare strictă la realitățile geografiei și etnografiei românești se impune dar dintr'un elementar principiu psihologic.

*Târg de munte risipit printre livezi,
Cu cerdacuri vâruite de-unde vezi
Piatra Craiului albastră de departe:
Iată tot Ierusalimul tău din carte.*

(Rusalii).

4. Surprinzând odată acest mecanism interior al liricii religioase a lui Ion Pillat, problema influențelor ce s'au exercitat asupra poeziei sale se pune în mod logic pe un plan cu totul deosebit de cel sezizat de o parte a criticii noastre ce a ținut negreșit să atribuie poetului o hotăritoare contaminare cu *Das Marien-Leben* a lui *Rainer-Maria Rilke*. Cu prilejul mai sus menționat, am arătat cât de superficială și sporadică este această mistică influență a lui Rilke și cât de *esențial* deosebită este poezia acestor doi poeți de inspirație religioasă. *Das Marien-Leben* și *Povestea Maicii Domnului* se desfășoară pe planuri spirituale distincte unul de altul, în primul poem dominând poezia fiorului mistic, al cutremurării înspăimântate față de tainele cerului, în cel de al doilea reducerea atât de specifică a divinului la omenesc, a supranaturalului la firesc.

Influența hotăritoare ce s'a exercitat asupra poeziei lui Ion Pillat, trebuie să purceadă dar din altă parte, integrându-se în mod natural în considerațiile de mai sus asupra principiului localizării miturilor

biblice în cadrul realităților geografice, etnografice și spirituale românești. Substanța acestui principiu nu putea fi însă extrasă decât din *folklorul național*, străvechiul depozitar al localismului nostru. Și dovedea o vom face ușor detalînd în cele ce urmează — cu precizie — isvoarele folklorice ale poeziei ce ne ocupă.

5. Inspirația religioasă a lui Ion Pillat e aproape în întregime cuprinsă în volumul *Biserica de altădată*. Creațiunile ce a publicat după acest volum, reiau procedeele primei cărți în așa fel încât cercetarea noastră se poate localiza aci fără nici-o teamă de a fi incompletă.

„Biserica de altădată” adăpostește sub amvonul ei ciclul *Drumul Magilor*, *Povestea Maicii Domnului*, *Chipuri pentru o evanghelie* și *Morții*. Dintre acestea „Drumul Magilor” și „Chipuri pentru o evanghelie” nu se împărtășesc din izvorul folkloric. Din „Drumul Magilor” se exală o atmosferă de puritate și suavitate celestă, pe alocuri mistică, creiată uneori din contemplarea peisagiului, dar a cărei unitate spirituală e totuși turburată de câteva localizări autohtone și de unda de umanizare și umor ce străbate de pildă în „Monahul la capre”. Elementul descriptiv — o autentică pictură în vorbe — e des utilizat. „Chipurile pentru o evanghelie” ilustrează în cadrul peisagiului dobrogean o seamă de pilde ce-și au izvorul în sfintele învățături.

Sursa folklorică e însă copios pusă la contribuție în construcția ciclului „Povestea Maicii Domnului” și în „Morții”.

6. Munca folkloristului *Sim. Fl. Marian* a adunat în „Legendele Maicii Domnului”, ediția din 1904 a Academiei Române, tot materialul ce ne e necesar. Din mulțimea acestor „legende” ne putem da seama de câtă adorație se bucură Sfânta Fecioară în popor. Când Ion Pillat s'a hotărît dar să scrie „Povestea Maicii Domnului” a trebuit în mod necesar să primească îndemnul din Rainer-Maria Rilke? Cercetarea noastră va dovedi — cu destulă facilitare, socotim — cât de puternic s'a manifestat impulsul folkloric autohton.

Să trecem însă la precizări.

7. A. Poposim mai întâiu în marginea momentului poetic al *Nașterii Mariei*, tratat în a doua poezie a ciclului „Povestea Maicii Domnului”.

Atențiunea ne e reținută de ultimile trei strofe ce cuprind misterul nașterii din floarea tainic scuturată dintr'un pom al raiului.

*Cu furca'n brâu mergi, Ano, în livadă
Să-ți pască pomișorii albi din mâni
Ca miei priori născuți în primăvară,
Plângând că nu ești mamă să-i mângâi.*

*Sub un mălin în floare te așează —
Un cuiș de granguri cântă pe un ram —
Te roagă, Ano, Domnului, căci iată
De-o floare pomu'n rai s'a sculurată;*

*Prin nori de-argint petale se pogoară;
Cu umbra'n cruce cade un lăstun
Și casa ta, Ioachime, e albă
De binecuvântarea unui prunc.*

În datele ce ni s'au transmis prin tradițiune și cari se găsesc încrustate în „Viațile Sfinților” de pe luna Septembrie, nu aflăm motivul acestei misterioase nașteri dintr'o petală de floare! Folklorul adunat de Sim. Fl. Marian ne apropie însă de izvor. Iată ce ne povestește de pildă o legendă din Bucovina (Mănăstirea Humorului) în legătură cu nașterea Maicii Domnului: neavând Ana și Ioachim copii, au purces în pustiu și s'au rugat să le dăruie Domnul prunc. Citind dintr'o „carte a lui Dumnezeu, vede plutind prin aer și venind spre dânsa o frunză de păr” (Sim. Fl. Marian, pag. 11), pe care sărutând-o și punând-o în sân „porni însărcinată”.

În poezia lui Ion Pillat, „frunza de păr” din folklor a devenit însă o „petală de floare”. Trebuie să adăugăm totuși că nici folklorului nu-i sunt necunoscute nașterile din flori. Același Sim. Fl. Marian ne povestește o legendă din Țara-Românească ce explică însă nașterea lui Isus, nu a Mariei: Sfânta Fecioară punând în sânul ei o floare a unui băiat frumos „rămâne grea”.

Utilizând motivul folkloric și transfigurându-l prin arta-i poetică, Ion Pillat a putut scrie „Nașterea” Mariei.

B. Înraurirea populară este însă cu totul evidentă în „Nașterea Domnului”, cel de-al 7-lea poem al ciclului; în subtitlul căruia de altfel autorul își mărturisește singur izvorul, precizând „după legenda poporană”.

Poemul începe fixând în scurta măsură și regulata cadență a versului popular — cadrul local al legendei.

<i>Jos sub poarta raiului</i>	<i>Apele și stelele</i>
<i>Pe sub Piatra Craiului</i>	<i>Vezi albind ca pe chilim</i>
<i>Unde 'ncep muscelele</i>	<i>Târg pre nume Vifleim.</i>

Nu găsim în acest admirabil preludiv de baladă o precisă înraurire folklorică. Măsura, ritmul, rimele în genitiv singular și în nominativul plural, adaptarea lingvistică „Vifleim”, interogațiile — sunt însă procedee ce vin direct din poezia populară. De aci înainte însă — în desvoltarea epică a baladei — influențele folklorice apar tot mai clare, suprapunerea tot mai evidentă până la transcrierea versurilor

populare chiar. După însăși mărturisirea autorului de altfel, „Nașterea Domnului” e cel puțin o prelucrare după „legenda poporană”.

Iată mai întâiu — îndată după încheierea cadrului — o apropiere de lexic:

Cine-mi sunt *drumarii doi*
Nemâncați bătuți de ploii?

scrie Ion Pillat despre Maica Domnului și Iosif, ca un ecou al colindei din Biharia (citată de Marian la pag. 69).

Hoi cum mai treceau
Și cum mai mergeau
Do, *doi drumărei*.

Urmează în Pillat descrierea drumului spre Vifleim, dorința Maicii Domnului de a-și naște Fiul sub plopi ce-o împiedecă însă prin foșnetul frunzelor silind-o să-i blesteme să n'aibă nici când odihnă. Subiectul se găsește aidoma în nenumărate variante folklorice ale legendei. Asemănarea versurilor e isbitoare. Cităm paralel pasagiile:

În mijlocul drumului	Și'n mijlocul drumului
La tulpina plopului	La trupina plopului
Stă Maria s'odihnească	Se puse să odihnească
Și pre Fiul sfânt să nască.	Și pe fiul sfânt să nască.
(<i>I. Pillat</i>)	(Colindă din com. Strâmbul-Transilvania).

In poetul cult, avem apoi versurile:

Dar, vezi popu-î copac rău,
Copac rău și nătărău
Iși dă frunza într'o dungă
Să foșnească vreme lungă
Liniștea să n'o ajungă
Iși dă creanga într'o parte
Nici de umbră s'aibă parte.

ce sunt însă ample desvoltări proprii ale versurilor populare mult mai simple și sărace:

Dar ea nu s'a odihnit,
Nici a naște n'a putut,
De vâjăitul crengilor
De freamățul frunzelor.

(Colindă din Bucovina citată de Marian, pag. 60.)

Pillat adaugă apoi blestemul Maicii Domnului căruia îi găsim iarși corespondențe populare foarte asemănătoare:

Maica sfântă a oftat
 A oftat, s'a supărat
 Și din gură-a blestemat
 — Plopile, lemn urgisit
 Să te sbași neodihnit

Nici în lin, nici în senin
 Creanga ta să n'aibă stare,
 N'aibă umbră nici răcoare.
 Frunza'n tine să nu stea
 Nici ziua și nici noaptea
 Și cu vânt
 Și fără vânt
 Să te clatini pe pământ.
 (I. Pillat)

Maica rău s'a supărat
 Și pe plop l-a blestemat
 — Fire-ai plop afurisit
 Și de mine urgisit.
 (Colindă din Strâmbul.)

Frunza ta să n'aibă stare
 Nici pe vânt nici pe răcoare.
 (Colindă din Bucovina)

Frunza'n tine să nu stea
 Nici ziua și nici noaptea
 Nici cu vânt
 Nici fără vânt.
 (Colindă din Strâmbul)

În restul poemei sale, poetul nostru utilizează mai departe în felul mai sus ilustrat, — fie prin transcrierea directă a versurilor populare, fie prin amplificări și cizelări formale — motivele colindelor: încercarea Maicii Domnului de a naște în staulul oilor, în grajdul cailor de unde împiedecată fiind, se îndreaptă spre ocolul boilor ce-i îngăduie nașterea și-i provoacă binecuvântarea.

În „Nașterea Domnului”, contribuția folklorică e dar extrem de bogată, aproape o imitație asupra căreia de altfel — cum spuneam — autorul atrage singur atențiunea prin subtitlu.

C. *Jalea* — cel de al 14-lea poem din „Povestea Maicii Domnului” — este la rându-i construită tot din elemente folklorice.

Poemul înfățișează căutarea lui Isus de către Sfânta Fecioară, după răstignirea Domnului. Folklorul cunoaște deasemeni motivul și-l detailează în nenumărate variante. Maica Domnului îl caută de pildă pe Isus întrebându-l pe *Sânt-Ion, pe meșterul de lemn* și pe *meșterul de fier*, făuritorii crucii și piroanelor cu care a fost răstignit Mântuitorul.

În „Jalea” lui Pillat, Maica sfântă întreabă doar pe o *rândunică* ce-i povestește nenorocirea. În a 11-a variantă a lui Sim. Fl. Marian, culeasă din Mănăstirea Humorului-Bucovina, întâlnim totuși un motiv asemănător: Maica Domnului întreabă o *pasăre* și ciocârlanul chemat de Împăratul pasărilor, îi dă vestea. Legenda populară e însă în proză, pe când poetul cult o îmbracă în forma versului popular.

Poemul citat desvoltă apoi pe larg, cu multe asemănări formale chiar, subiectul popular al apariției unei broaște către care Maica Domnului se plânge că și-a pierdut Fiul și care la rându-i spre consolare, își deapănă povestea suferinței ei spunându-i cum din nouă fii striviți de o roată, doar unul și acesta schiop — i-a mai rămas.

Când hădul broscii se înfățișează Maicii Domnului îi provoacă

zâmbetul ce o înseninează o clipă. Ilustrăm apropierea prin versurile ce povestesc nenorocirea broaștei.

Roată grea hodorogită	Că și eu înc' am avut
Ferecată, forfecată	Nouă copii și a venit
Rupse trupul lor pe drum	O roată
Și din nouă numai unul	Forfecată
Mi-l lăasă - schiopându-l - drumul	Și pe toți nouă deodată
Unul imi trăiește-acum	I-a culcat și i-a turtit
Vino Tomo, Tominoace	Și pe toți i-a omorit
Vin' la mama să te 'nfașe . . .	Numai unul mi-a rămas
(I. Pillat).	Numai Toma, Tomoiog
	Dar și-acel acuma-i șchiop
	(A 10-a variantă din Gura Humorului).

D. Pe un motiv folkloric se înalță deasemeni și ultimul poem din ciclul „Povestea Maicii Domnului”, poem intitulat *Mreaja*.

În Bucovina și Moldova circulă legende din care Maica Domnului se desprinde ca o mântuitoare fără de odihnă a neamului omnesc. Mila Ei pentru suferințele omenești se manifestă chiar la a doua venire, după județul cel infricoșat din urmă, când ceata răilor svârțită în fundul iadului mai poate fi încă salvată de mreaja sau năvodul ce Maica Domnului îl aruncă de trei ori în iad.

Legenda a fost original versificată în „Mreaja” lui Pillat.

Aude Maica plânsul tuturor ;
Se-upleacă blând prin stâlpii din pridvor,

Desfășură năvodul și îl lasă
Să cadă printre stele ca o plasă.

Alunecă pe Calea Robilor,
De zodii s'a ferit tremurător.

Mătasa lui e-argint curat la lună,
E aur când dă soarele s'apună.

Și ca scobari și mreie de pe Olt
A pescuit în mreață iadul tot.

Cine-a rămas în plasă, e scăpat —
Cine-a scăpat din ea, e blestemat.

E. Ultimul poem al ciclului — *Bocetul* — cu fond și formă populară, transcrie de asemeni o seamă de versuri din bocetele noastre populare, precum:

Moartea, moartea rea mai este,	Și ne face larg prin tindă.
Vine hoața iepurește,	Pune mâna și pe scară
Pune mâna jos pe masă	Și ne face larg pe-afară.
Și ne face larg prin casă.	(I. Pillat)
Pune mâna sus pe grindă	

Moarte, moarte rea mai ești
 Tu acolo năzuiești,
 Că ți-ai pus mâna pe masă
 Și ne-ai făcut larg prin casă,
 Și ți-ai pus mâna pe grindă

Și ne-ai făcut larg prin tindă,
 Și ți-ai pus mâna pe scară
 Și ne-ai făcut larg pe-aiară!
 (Bocet din Năsăud — Ardeal)

F. Ciclul „Morților“ purcede — în același fel — din credința populară după care sufletele morților pleacă din adâncul mormintelor și petrec pe la casele lor până în a 7-a sau a 9-a zi după Rusalii. Din acest germe, Ion Pillat a dezvoltat într'o atmosferă populară versuri infricoșătoare, precum:

Se trezesc pe rând — și iată
 Cei de ieri, cei de-altădată,
 Cum au fost pe vremea lor.
 Totu-i scris de mult la Carte

Au dat țărna la oparte
 Beți, cu braț tremurător.

Isvoarelor folklorice ce am identificat cu precizie mai sus, li se adaugă asimilarea de către poet a mentalității și tehnicii versului popular ce a putut fi valorificat cu maximum de efect poetic ca'n următorul pasagiu din „Morții“:

Zi ca orice zi din sat,
 Zi de aur tremurat
 Și pe plop și pe anini —
 Zi de toamnă cu senin,
 Zi ca lacrima senină,
 Zi bogată în lumină,

Zi săracă în belșug.
 Oameni gârboviți pe plug,
 Oameni albi și casă albă,
 Pridvor alb cu flori de nalbă —
 Sat de munte, turmă albă
 Răsfirată ca o salbă. . .

Și versuri ca acestea se întâlnesc nu odată în scrisul poetic al lui Ion Pillat ce a știut să dea liricii sale religioase singurele temeuri într'adevăr autentice: strălucitele avânturi ce purced din adâncul zăcămintelor noastre folklorice.

AL. DIMA

COOPERARE INTERNAȚIONALĂ SAU ECHILIBRU DE FORȚE?

Anul 1919 rămâne fără îndoială *un moment istoric* în evoluția Comunității internaționale, atât prin triumful atunci înregistrat — prin finalul războiului mondial — a principiului naționalităților și a dreptului firesc, de auto-determinare a popoarelor, cât și prin revoluționara încercare de a se edifica pe noi principii și metode, direcțiile politice internaționale.

Intr'adevăr, urmărind să dea o altă înfățișare Comunității Statelor, — scoțând-o din anterioara-i stare de anarhie și organizând-o pe baze juridice, — autorii Pactului din 28 Iunie 1919, documentul creator al Societății Națiunilor, sinteză juridică a familiei Statelor, — au înțeles să îndrumeze pe noi baze conducerea treburilor de universal interes. De aci, preconizarea ruperii cu acea îndelungată tradiție de politică internațională, caracterizată prin ceea ce s'a obișnuit a se numi *echilibrul forțelor* și împământenirea concepției noi, de *cooperare internațională*. Concepută ca o metodă de *conlucrare*, în domeniul afacerilor internaționale, între *State libere, democrate și egale*, cooperarea internațională trebuia — în gândirea autorilor Pactului Societății Națiunilor — să fie cea mai apropiată metodă de *armonizare* a intereselor *individuale* ale Statelor, cu interesele *generale* ale familiei acestor State, de eliminare adică a antagonismelor eventuale, și prin aceasta, metodă promovatoare a *păcii națiunilor*, dat fiind că odată inaugurată prin tratatele din 1919—20, pacea se cerea stabilizată și consolidată, prin perseverență, coordonată și metodică acțiune. Astfel, autorii Pactului (Comisiunea I-a a Conferinței de pace) grefând spiriții lor *realist* pe ideologia Wilsoniană, câte odată vagă, adeseori utopică, înțelegeau ca comunitatea internațională, în noua ei înfățișare de drept și de fapt, să conlucreze *solidar*, prin membrii ei, la conservarea supremului bun al omenirii civilizate, *pacea durabilă*, într'un spirit lipsit de ambiții sau tendințe de hegemonie, a unuia sau unora dintre State, membri ai acestei comunități. Mărturie

a acestei gândiri, stă întreagă economia juridică a pactului, construită pe respectarea la maximum compatibil cu ideea de *asociațiune* — care este la baza sa — a conceptului de *suveranitate* a membrilor și de *egalitate* a lor, exteriorizată prin regula faimoasă a *unanimității* de voturi pentru valabilitatea hotărârilor luate de organele Societății Națiunilor. După cum, mărturie a aceleiași gândiri, rămâne caracterul de *universalitate* al Instituției geneveze pentru ca, prin cointeresarea întregii familii a Statelor, pacea obștească să poată fi cu mai mult succes salvăgardată, prin *cooperarea tuturor*.

Ce factori vor fi determinat această binefăcătoare și idealistă concepție, înscrisă în Pactul Societății Națiunilor — de reprezentanți ai unor State cu tradițională politică de hegemonie, unele atașate încă vechiului sistem al *echilibrului puterilor*, — cum erau autorii acestui Pact — nu este prea greu de desprins. S'a remarcat — și cu drept cuvânt — „că tocmai spiritul lor realist, cunoscător al închinărilor și ororilor *politice de echilibru*, interpretată adeseori în trecut, într'un sens sau în altul, conform intereselor momentane ale Statului ce o invoca, a determinat inaugurarea unei noi politici internaționale, de această dată, *de cooperare* a Statelor” (Charles Dupuys).

Intr'adevăr, chiar dacă nu ar fi invocat lecția istoriei universale, — plină de învățăminte, — acești autori ai Pactului, având misiunea de a elabora noua *chartă* a Comunității internaționale, trăiseră sub regimul echilibrului de forțe, caracteristic jumătății a doua a secolului al XIX-lea: *Tripla Înțelegere* de o parte, *Tripla alianță* de cealaltă parte. Și ei știau, că această *echilibrare* a Statelor Europei a dus la politica înarmărilor exagerate, la regimul *păcii armate*, și prin aceasta, la declanșarea războiului mondial.

De aceea, chemați să institue regule menite să conserve pacea, și să imagineze un mecanism procedural susceptibil de a elimina neînțelegerile dintre state, ei au socotit fondat să proclame, ca o inițială condiție pentru reușita misiunii plină de răspundere, ce li se încredinșase, abolirea politicii de echilibru a puterilor, dovedită — prin îndelungata-i experimentare — primejdioasă pentru menținerea păcii generale.

Cum s'a concretizat, în realitățile vieții internaționale postbelice, această concepție a autorilor Pactului, care face din *cooperarea internațională*, — manifestată la lumina zilei, în urma abolirii diplomației secrete (art. 18 din Pact) —, metoda generală recomandată pentru soluționarea afacerilor de politică interesând comunitatea Statelor, ne-o arată cu prisosință bilanțul manifestărilor politice internaționale, în anii ce au urmat intrării în vigoare a Pactului.

Nu se va putea contesta, că — cu toată supraviețuirea încrederii în unele cancelarii diplomatice, în superioritatea metodelor vechi de politică internațională, concretizate în formula echilibrului puterilor — imensa dorință de pace ce a urmat războiului mondial, a făcut ca — pentru început — opinia publică să determine majoritatea guvernelor, în spre respectarea testamentului lăsat de creatorii Societății Națiunilor, ceea ce înseamnă în spre recurgerea la principiul *cooperării*, pentru soluționarea problemelor lăsate deschise fie de tratatele de pace, fie prin Pactul însuși. *Noutatea extraordinară* (F. Larnaude) pe care o reprezenta Instituția de la Geneva, ale cărei *crize* nu erau de întrevăzut încă, iar lacunele pactului, la început de experimentare erau ascunse, nu a făcut decât ca — pentru opinia publică mondială doritoare de pace, — să fie elemente de încurajare, în acest drum inovatoriu al politicii internaționale. Astfel înregistrăm un sincer atașament și o puternică încredere față de *virtuțile pacifice ale Pactului* (A. Briand) ceea ce înseamnă un omagiu adus metodei de cooperare internațională, după cum înregistrăm generoase încercări de practică realizare a *unei efective cooperări*, cum sunt celebrele documente numite *Tratatul de asistență mutuală* (a. 1923) și *Protocolul de la Geneva* (a. 1924), construcții juridico-diplomatice, izvorâte din adânc resimțita necesitate a soluționării, pe plan *universal*, a *securității* Statelor și a *reducerii și limitării armamentelor*, aceste elemente constitutive ale păcii generale.

Dar, deși după eșuarea protocolului de la Geneva, principiile formulate în acest document, care reprezintă *tot ce este mai viu în opera Societății Națiunilor* (De Brouckère) au continuat a fi socotite ca *un îndreptar* pentru instituția geneveză, politica internațională îndrumată de *Puterile cu interese generale* — cum denumește *Tratatul de la Versailles pe Marile Puteri* de odinioară — se îndreaptă, pe nesimțite mai întâiu, în mod fățiș mai apoi, în spre formula socotită perimată în 1919, a *echilibrului de forțe*. Aceasta înseamnă o îndepărtare de la originația concepție a autorilor Pactului, care preconizaseră — am spus-o — abolirea politicii de echilibru și înlocuirea ei prin metoda *cooperării*.

Ce se întâmplase? S'a zis că, între timp, au început să iasă la iveală gravele lacune ale Pactului, ceea ce a impresionat dureros opinia publică mondială, sprijinitoare asiduă a Societății Națiunilor; că Instituția de la Geneva s'a dovedit incapabilă de a exercita prin autoritatea ei presiunea necesară asupra Germaniei și Aliaților ei, pentru ca dispozițiile tratatelor de pace să fie fidel respectate, mai ales în importantele clauze referitoare la *reparațiuni și la reducerea armamentelor*; că, în fine, suprema așteptare a națiunilor: *organizarea*

juridică a păcii, prin consolidarea securității și realizarea limitării armamentelor, s'a dovedit a fi prematură.

Toate aceste „au contribuit în mod decisiv la slăbirea încrederii în metoda cooperării între State, — ideea de bază a Pactului — și au inspirat unor guverne, necesitatea de a se căuta alte metode mai potrivite”. (Louis Le Fur). Fapt este, că o schimbare de atitudine și de orientare s'a produs.

Din parte-ne vom explica-o, și prin *democratizarea* ce a survenit, a Consiliului Societății Națiunilor, organul *director* al gerării intereselor internaționale. Intr'adevăr, între timp „democratismul a pătruns și în aristocratica magistratură a Societății Națiunilor” (Max Huber), care este Consiliul. Anume, acest organ în care la origine se păstrase o supremație de drept, pentru Membrii *permanenți*, reprezentând *Puteri cu interese generate*, prin adoptarea cu ocazia elaborării Pactului a ideii Lordului Robert Cecil, care pretinsese cel puțin *une majorité de justesse*, pentru puterile ce avuseseră un rol *determinant* în câștigarea războiului și urmau a avea obligații și sarcini sporite în organizarea păcii, suferise o evoluție dintre cele mai interesante și mai semnificative. Sub presiunea realităților vieții internaționale, numărul membrilor *nepermanenți* se înmulțise *de la patru la șase*, în anul 1922 și *de la șase la nouă* în anul 1926 (cu ocazia intrării Germaniei la Geneva). Astfel că *Puterile cu interese limitate* câștigaseră o mare majoritate, răsturnându-se originația fizionomie a Consiliului (*nouă față de cinci*), în timp ce la origine se prevăzuseră *cinci* locuri *permanente*, față de *patru* locuri *nepermanente*). Democratizarea Consiliului ar fi trebuit să aibă drept firească consecință, o accentuare a cooperării internaționale, Statele zise secundare fiind mai ales atașate acestui principiu și ostile politiceii de echilibru, care în trecut s'a dovedit a fi favorabilă numai *marilor aglomerațiuni* (E. Ollivier) și amenințătoare pentru însăși existența Statelor mici. Or, cu tot sporul de prestigiu pe care-l câștigă *Puterile cu interese limitate* în administrarea afacerilor internaționale, înregistrăm fenomenul invers: o *criză a cooperării*, în domeniul internațional. Și aceasta pentru că unele dintre Marile Puteri, nemulțumite cu democratizarea Consiliului, găsesc momentul de a reacționa contra acestui fenomen, lovind prin aceasta în însăși Societatea Națiunilor, și manifestându-și dorințe de hegemonie politică sau economică. Astfel, ele pășesc la inaugurarea unei metode, ce reprezintă o golire de conținut a Societății Națiunilor: discutarea și aranjarea marilor probleme la ordinea zilei *inter se*, în afară de Consiliu, prin evitarea adică a organului *legal* prevăzut de Pact, și adeseori în afară chiar de spiritul Pactului, Consiliul înregistrând numai *in fine*, deciziunile luate.

Această metodă s'a repercutat de îndată în domeniul realităților vieții internaționale, prin ceace cu dreptate s'a numit *crizele Societății Națiunilor* (G. Scelle), succesive și repetate, după cum tot ea a dus, fie și în mod indirect, la grupări de interese sau de ambiții, cristalizate în diferitele *blocuri de Puteri*, ce tind să instaureze tot mai mult un adevărat echilibru de forțe. Și vom remarca, oricât aceste *grupări de State* se prevealează formal de Pactul Societății Națiunilor, care prin al său art. 21 permite într'adevăr încheierea de *înțelegeri regionale*, dar cu condiția expresă ca ele să urmărească consolidarea păcii și să se inspire numai din principiile Pactului, ele contravin adeseori intereselor generale, ca unele ce reînvie temerile trecutului, caracterizat tocmai prin această politică a echilibrului forțelor, și ca unele ce provoacă, prin adversitate sau spirit de securitate, grupări antagoniste de State. De la această constatare, onorabilă excepție rămâne, fără îndoială, *Mica Înțelegere*, care s'a dovedit a fi întotdeauna, și în faza ei de mai rudimentară organizare, și în faza-i de mai perfectă funcționare inaugurată prin statutul de la Strbské-Pleso și prin acordurile dela Geneva, acestea mai recente, un *adevărat gardian al păcii*, în Europa Centrală.

Din acest punct de vedere, anul 1934 reprezintă o nouă încercare pentru concepția ce stă la baza Pactului Societății Națiunilor. Intr'adevăr, după discuțiile — urmate de anumite proiecte concrete — de *reformare* a Pactului, în sensul creerii unei *ierarhii internaționale* — idee plină de grave inconveniente pentru suveranitatea și egalitatea Statelor mici — înregistrăm încă o anemiere a conceptului de *cooperare* internațională, prin noua scădere de autoritate a Instituției dela Geneva, ce a provocat-o plecarea Japoniei, ruptura Reichului, amenințările Italiei, militantă prin Ducele Mussolini în sensul cunoscutei *reformări* a Pactului, în care regula *unanimității* ar fi abolită, *suveranitatea* Membrilor ar fi mult restrânsă, iar Consiliul ar fi *reorganizat*, prin recunoașterea priorității Marilor Puteri. Constatăm astfel, că Societatea Națiunilor, ca organism de cooperare internațională, este astăzi sprijinită numai de *două* dintre Marile Puteri, Franța și Anglia; ea găsindu-și însă deplin devotament, în Statele *secundare*, dela Polonia la Mica Înțelegere, dela regatele scandinavice la Spania, dela Elveția și Belgia la Olanda, spre a ne mărșini la Europa. Fenomenul este semnificativ: înseamnă că formula însăși a cooperării internaționale găsește încă răsunset, sau în State totdeauna în serviciul intereselor generale și ale idealismului politic, ca Franța, sau în Statele sincer atașate formulelor de *democrație* și *egalitarism* internațional, cum sunt Statele zise *secundare*. Dar

scăderea autorității Societății Națiunilor a favorizat o reaccentuare a echilibrului forțelor, manifestată de această dată, prin înmulțirea Pactelor de amicitie și de alianță, odinioară bază a întregii diplomații, în opoziție adeseori unele cu altele. Ele nu trebuiesc confundate cu *Pactele regionale*, izvorite din necesitatea consolidării unei autorități precare; aceste deosebindu-se de celelalte prin excluderea oricărui caracter de agresivitate, din moment ce ele urmăresc să înglobeze *toate Statele* unei regiuni. Dar ele pot fi denunțate, ca primejdioase, prin complicațiile ce aduc vieții internaționale — Ducele Mussolini a putut spune recent, că „... Europa actuală este infinit mai complicată și combinațiile de alianțe sunt mai puțin clar definite, decât în Europa antebelică” — ca și prin atmosfera de echivoc, de neclaritate în relațiile internaționale, creatoare de incertitudine obștească. Într'adevăr, spre evidențierea acestei constatări, cine ar putea spune — în acest sistem pernicios — unde sunt aliații Germaniei? Căci după ce s'a apropiat de Rusia sovietică, prin mai vechile tratate dela Rapallo (a. 1924) și Berlin (a. 1926), și de Italia, Reich-ul s'a îndepărtat de cea dintâiu, prin amenințările contra teritoriului său — raportul Litvinoff din Ianuarie 1934 vorbește de „politica Germaniei de creare de ținuturi coloniale (Kolonialländer) în răsăritul Europei” — iar de cea din urmă, prin politica ei de *anexiune* a Austriei, garantată în *independența* ei, prin Tratatul dela Versailles (art. 80) și prin acel dela Saint-Germain (art. 88). Să constatăm asupra acestui punct, că recenta întâlnire dintre Ducele Mussolini și Führerul Hitler (din 14—19 Iunie a. c.), dela Veneția — orașul unde de obicei ex-kaiserul era oaspetele regelui Italiei — nu trebuie să facă iluzii asupra prea strânsei colaborări italo-germane. Provoacă mai ales de *politica regrupărilor*, — cum a definit Președintele Conferinței de Desarmare Henderson, noua politică a echilibrului de forțe — ce amenință să izoleze Germania recalcitrantă și Italia, nesigură în atitudinea ei față de problema păcii generale, întâlnirea dela Veneția nu a dus totuși, la angajamente precise. Chiar dacă s'au discutat problemele la ordinea zilei, căutându-se o colaborare „în vederea stabilizării păcii” (Contele Liano), presa, atât cea germană cât și cea italiană, nu s'a arătat prea satisfăcută de rezultatele *pozitive*, ale întrevederilor dela Stra și Lido. Care este apoi jocul politic al Rusiei, când ea își păstrează întreagă libertatea de acțiune, deși și-a înmulțit pactele de neagresiune, atât în Orient cât și în Occident? Cât privește Italia, cu o politică de pronunțate tendințe anexioniste și revizioniste, nu s'ar putea interpreta cu mai multă claritate, natura acordului ei cu Austria, Ungaria și Bulgaria. Ceeace știm cu certitudine — și aceasta până la un punct relativă — este ce se urmă-

rește prin *Pactul balcanic*, în care însă intră și un Stat *nebalcanic* ca România, dar nu intră unul *balcanic* ca Bulgaria. Mai știm că *frontul comun* al Spaniei și Norvegiei, — state atașate comandamentelor noului drept internațional, — tinde la o cât mai apropiată și mai efectivă reducere a armamentelor. Numai Franța și Aliții ei rămân pe linia cea dreaptă: *apărători ai păcii generale, prin respectarea Tratatelor, creatoare a noului statut teritorial și politic*. Cât privește Anglia, fidelă rolului de *mediator*, dar totdeauna în rezervă când este vorba de a-și asuma noi angajamente, ea nu încetează de a dori înțelegerea tuturor, în interesul păcii generale, oferind la nevoie bunele sale oficii.

Ce rezultă din acest tablou? Că într'adevăr suntem în prezența unui *joc al echilibrului puterilor*, care vădește o flagrantă îndepărtare dela spiritul Pactului, și crează o stare de *instabilitate* pentru Europa. El ne explică de sigur anormalitatea situației internaționale: o Europă dictatorială, în luptă cu Europa democratică; o Europă revizionistă, în dușmănie cu Europa antirevizionistă; o Europă doritoare de dezarmare, în antagonism cu Europa ostilă oricărei limitări și reduceri a armamentelor. Și, vom adăoga, această situație paradoxală ne explică gravele dificultăți și complicațiuni, ce amenință să torpileze Conferința Dezarmării, convocată încă dela 2 Februarie 1932, pentru că dela acea dată, după îndelungatele lucrări *preparatorii*, se socotea Europa pregătită pentru concretizarea angajamentelor formulate prin art. 8 din Pactul Societății Națiunilor.

Această constatare ne arată și remediul: clarificarea și îmbunătățirea situației atât de paradoxală a Europei — continentul în care rezidă în definitiv viitorul războiului și al păcii — nu poate rezulta decât din *reactualizarea* conceptului de *cooperare* între State. Dar cum cooperarea nu se poate imagina, ca o realitate — în actualul stadiu de evoluție al comunității internaționale — decât prin Societatea Națiunilor, apare ca o resimțită necesitate consolidarea instituției geneveze și creșterea autorității ei, prin apărarea contra atacurilor reformiștilor a principiilor cardinale ale Pactului, de *suveranitate* și *egalitate* a Membrilor. Dar această consolidare, susceptibilă de a reînvia adevărata cooperare internațională, nu este posibilă la rândul-i, decât prin urmărirea caracterului de *universalitate* a Instituției, pe care autorii Pactului îl scontau ca realizabil, încă din primul ei deceniu de existență. De aceea un nou pas decisiv s'ar face în această operă, în urma intrării Republicei Sovietelor Rusiei în Societatea Națiunilor, eveniment recent înfăptuit, în ziua când Statele Unite, apropiate de spiritul Genevei prin Pactul Briand—Kellogg, ar

ieși din „splendida lor izolare” și când Germania și Japonia ar reveni la Geneva, cum o doresc cercurile geneveze, cum o afirmă unii inițiați, și cum o cere adeseori insistent, parte din opinia publică a acestor Țări. Aceste noi adesiuni sau reveniri spre Geneva, ar imprima o nouă vitalitate Societății Națiunilor, și o nouă recomandare a principiilor Pactului. Intrucât aceste deziderate sunt susceptibile de a deveni realități, viitorul o va arăta. Ceeace apare însă clar, este că de realizarea lor depinde în largă măsură, revenirea spre *cooperarea* dintre State, în care reprezentanții Națiunilor ce au câștigat războiul — instituind o pace pe care au dorit-o o *pace de drept*, — au văzut singura metodă de politică internațională, compatibilă cu interesele și idealurile noii Comunități a Statelor.

GEORGE SOFRONIE

ASTRA LA TÂRGUL MUREȘULUI

E o veche tradiție a Astei de a-și ținea anualele adunări generale mai cu seamă în orașele unde este mai multă nevoie de a se pune în lumină valoarea demonstrativă a acestui organism cu robustă vitalitate românească. Din acest punct de vedere Târgul Mureșului a fost cât se poate de bine ales. În orașul pe care, în preajma războiului, energia unui om l-a ridicat cu semeție din starea de târg obscur, dându-i, odată cu înfățișarea îndrăzneată și modernă și destinația de cuib al aspirațiilor nerăbdătoare de cucerire ungurească și de mormânt pentru o viață românească cu străvechi tradiții pe valea Mureșului, Astra avea o datorie de împlinit. Căci dacă cele două catedrale românești înălțate acolo însemnează un început de cucerire de teren în inima orașului și dacă o viață școlară deosebit de intensă și un început de publicistică susținut Dumnezeu știe cu ce sacrificii dovedesc că o promițătoare mobilizare de energii încearcă să cuprindă poziții spirituale ce ni se cuvin, puterea trecutului recent nu s'a stins încă: în plină epocă de stăpânire românească avem ținuturi prin apropiere *în care procesul de desnaționalizare continuă*. Congresul de la Târgul Mureșului nu putea să fie deci numai o repetiție anuală a obișnuitului program sărbătoresc, ci, dincolo de fastul trecător, trebuia să oblige la o reculegere severă în fața realității sumbre și să inspire schițarea unui plan de muncă metodică pentru viitor.

În nici o altă parte a țării, poate, cuvântarea președintelui Astei, d. Iuliu Moldovan, nu avea mai multă îndreptățire decât „aici, în marginea Săcuimii, mormântul atâtor conștiințe românești, unde printr'o conștiință acțiune de desnaționalizare și-au sporit dușmanii noștri forța numerică și cu sânge românesc și-au creat o fortăreață pentru atacarea drepturilor noastre asupra acestui pământ“. Și nu e vorba aici numai de satele de pe valea Nirajului sau de ținutul săcuiesc unde „cercetările recente ale dlui dr Petru Râmneanțu... au dovedit că indicele biologic de rassă... este același cu cel al Românilor în general, net deosebit de acela al populațiunii maghiare de pe aceste plaiuri și al Maghiarilor în general“, — ci și de o zonă de

sate cu populația mixtă în care amintirea unei superiorități numerice românești trăiește încă în memoria bătrânilor și unde negrija noastră vinovată ne împiedică să ne reluăm ce este al nostru. Ași putea cita cazuri: tatăl român curat, ținând cu sfințenie sărbătorile românești, iar feciorii lui deveniți unguri ca limbă, înglobați în biserica reformată, în urma propagandei perseverente a preotului ungar și subțirile nepăsătoare ale dascălului și preotului român din acelaș sat. Cazul e destul de recent și nu e izolat!

O notă de sobru realism caracterizează cuvântarea dlui Moldovan care n'a înțeles să se mărginească la un amabil optimism de circumstanță, ci, punând degetul pe rană, a adâncit problema satului — ultima realitate a vieții românești — până la rădăcinile ei etnice.

E un obicei de a se vorbi de „culturalizarea masselor țărănești”. E o mare greșeală însă să se creadă că problema poate fi rezolvită printr'o împrăștiere la întâmplare a unor cunoștințe disparate, printr'o intelectualizare fără discernământ, lipsită de suportul unei concepții organice în linia tradiției și capabilă doar să trezească nostalgia unei urbanizări fără culoare și istovitoare în cele din urmă. Există o cultură populară, o artă populară — și deocamdată ele sunt singurul nostru titlu de originalitate. De aici trebuie plecat. Și nu numai din motive de estetică, ci și fiindcă prezența lor însemnează forță și siguranță, păstrarea lor coincide cu vigoarea rasei. E o înțelegere a culturii derivând din acea concepție biopolitică de strânsă convergență a tuturor însușirilor unui neam din care d. Moldovan și-a făcut o credință a vieții.

Acest postulat apare și mai evident în anul când Astra a făcut marea experiență cu școlile țărănești, a intensificat, cu admirabile rezultate, activitatea „Șoimilor” și a realizat, prin gruparea Gând Românesc, ancheta monografică dela Măguri. Școlile țărănești, în urma raportului doctorului Ilea, au format obiectul unei largi discuțiuni iar despre perspectivele de activitate în domeniul de creație culturală a Astei d. Sextil Pușcariu a ținut bogata în sugestii și luminoasa conferință pe care o publicăm în fruntea revistei și în care cetim, pe alt plan, același gând călăuzitor pe care l-am urmărit în cuvântarea dlui I. Moldovan.

E de nădăduit că această fermă accentuare a notei naționale a culturii nu a răsunit în gol și că un curent de redeşeptare se va isca acolo unde peste vechi comori s'a așternut stratul greu al uitării — numeroase semne bune s'au ivit și până acum — iar ceea ce a scăpat neatins, se va păstra.

Căci e un mozaic de o felurime neînchipuită acest județ al Mușului și conductul etnografic, înfățișând o parte din Câmpia domoală, câteva sate din apropierea orașului și, mai ales, extraordinara originalitate arhaică a vieții din regiunea muntoasă, au lăsat o impresie de neuitat despre traiul de azi și despre trecutul frământat, tragic și plin de pitoresc al acestor locuri. Cine a văzut jocurile acelea ale bătrânilor din satele de munte s'a putut crede mutat cu veacuri în urmă și a putut să-și dea seama de valoarea minții, de fantezia ingenioasă a acestui popor care, în condiții materiale destul de vitrege a născocit, în acele văi uitate, o artă a culorii și a ritmului de o delicateță și varietate, de o suverană siguranță a gustului cum numai un neam înzestrat cu dispoziții cu totul superioare poate fi în stare să creeze,

O fericită inspirație a organizatorilor congresului a fost încadrarea „Șoimilor“ din județul Cluj, în programul serbărilor. Tot ce un comod scepticism a putut spune vreodată despre firea „refractoră la mari mișcări de ansamblu“ a țaranului român a fost desmințit de exercițiile, piramidele și horele executate cu distincție și suplețe uimitoare, într'o grandioasă disciplină, de cele 300 de flăcăi și fete din *Sâncraiu Almașului, Suciag, Așchileul Mare, Mociu, Aghireș și Mănăstireni*. Nu se cunoaște îndeajuns munca enormă pe care organizația „Șoimilor“, ieșită din entuziasmul lucid și inflexibil al profesorului *Iuliu Hațieganu*, ajutat cu devotată însuflețire de doctorii *Spârchez și Olteanu* și de *d. T. Morariu*, o depune la sate și nu se poate stărui în deajuns asupra valorii educative ce se desprinde din această activitate. *Un nou tip românesc este parcă pe cale de a se forma* și vorba unui vecin al meu din public care se îndoia cu strășnicie că executanții acelor mișcări pline de grație și de neînchipuită agilitate ar fi țărani adevărați, mi s'a părut plină de semnificație: ceea ce am văzut în după amiaza zilei de 8 Septembrie contrazicea într'adevăr toate părerile globale făcute până atunci.

Iar concertul din ziua următoare, dat de corurile din aceleași sate, a însemnat o nouă surpriză. O promptitudine tehnică dusă, uneori, până la virtuozitate, un spirit de strânsă colaborare fac din aceste coruri o minune de frumusețe care trebuie plimbată prin toată țara. Meritul conducătorilor: preotul *Șt. Răcășanu* (Sâncraiu), inv. *I. Minescu* (Așchileu), *V. Trifu* (Suciag), și *Călugăru* (Aghireș) e mai presus de orice elogiu.

Și totuși, aceste coruri — și o spun ca suprem omagiu — au cântat *țărănește*. Adecă cu vocea aspră a omului trăit în nemărginirea firii și cu inflexiuni mângâietoare de dulce grai bătrânesc, fără artificii de rostire, fără acele catifelări savante și afectate care parodiază la

atâtea audiții, cântecele noastre populare. A fost una din foarte rarele ocazii când doina mi-a apărut în curățenia și simplitatea ei originară: cântec legănat pe coaste de deal, tovărășie bună în singurătatea fără margini a câmpiilor. Ceva de dincolo de epocile săpate pe răboj de școală, un suflu venit din străfunduri de vremi adia în aceste cântece înviate pe buzele oamenilor care singuri le știu rostul. Și când un glas subțire de fată suia cu teamă și cu suavă inexperiență versul tremurat:

Când treci badeo prin grădină

Toate florile se'nchină

am avut impresia că e ceva de învățat de la țărani aceștia!

La congresul de la Tg. Mureșului s'au discutat lucruri de mare însemnătate, s'au luat decizii importante. Dar adevăratele emoții de artă bună le-au dăruit, cu generozitate, poate neștiută de ei, țărani.

ION CHINEZU

PETER NEAGOE, ILEANA LA POSSÉDÉE¹⁾

Despre autorul acestui roman, ardelean din părțile Sibiului, plecat din țară acum vreo 25 de ani, în publicistica noastră n'au pătruns decât câteva știri răzlețe. Autobiografia a cărei apariție în revista noastră se datorește bunăvoinței poetului *Aron Cotruș* nu ne dă nici ea decât puține fragmente dintr'o viață ale cărei peripeții le bănuim puțin obișnuite pentru măsura noastră. Din această autobiografie ca și din literatura scriitorului pe care criticul Eugène Jolas o elogiază pentru complexitatea asociațiilor cu „caracter halucinatoriu” și de o „stranie magie de basm”, se desprinde un interesant și pentru noi prețios document: puterea de stăruință a fondului nativ. Scriitor de limba engleză, în America sau în Franța, Petru Neagoe n'a uitat aroma tare a pământului natal, culorile vii ale peisagiului rustic, întreaga atmosferă de intensă viață țărănească în care și-a petrecut copilăria. În povestirile lui (termenul este aproximativ pentru literatura suprarealistă a lui Neagoe), printre evocările caleidoscopice ale New-Yorkului sau Parisului, țâșnesc fragede crâmpie de viață românească. Amintiri vii din copilărie, frânturi de folklor, familiare proverbe bătrânești zmălțuesc, cu prezența lor răcoritoare, această literatură trepidantă, încărcată de o ciudată tensiune.

Cartea despre care vrem să vorbim aici este închinată în întregime satului ardelean, cuprinzând un ciclu rotund — din primăvară și până'n primăvară — din viața Aciliului, un sat din apropierea Săliștei. Se vede bine că autorul cunoaște temeinic mediul acesta și îl iubește. Numai o caldă simpatie și o nostalgie vie pot avea răbdarea și interesul de a culege și nota cu atâta minuțiozitate toate elementele ce alcătuiesc viața unui sat. Aceste amănunte pot părea neînsemnate, șterse, unuia care le privește pe deasupra sau din afară, ele au însă o gravă semnificație pentru cine le trăiește practic sau le integrează sufletește printr'o înțelegere adâncă. Neagoe a înțeles greutatea satului din Ardeal — al celui din părțile Sibiului mai ales — rostul lui trainic, fundamentat pe o disciplină de viață, dezvoltată lent și organic în cursul veacurilor și pe indisolubila lui legătură cu ultima realitate, pământul. Leagăn și protector al rasei, satul apare în acest roman ca expresia cea mai autentică, cea mai întreagă a lui, un organism perfect echilibrat, cu încheieturi solide,

1) Roman. Paris, Albin Michel, Collection des maitres de la littérature étrangère.

cu instincte, credințe și legi ce nu se lasă clintite cu una cu două. Conservatismul lui, bănuitor și disprețuitor față de alte forme de viață, nu e numaidecât miopie, ci și comandamentul unui instinct încercat.

Fără a fi un roman tezist, *Ileana la possédée* cuprinde numeroase pagini în care se reflectă credința țaranului că numai cadrul lui de viață e cel firesc și că orașul, cu tot ce vine de acolo, nu e decât o cumplită rătăcire organizată: „Dumneavoastră, cărturarii, — spune un țaran bătrân învățătorului — vă stricați ochii cu buchile tipărite, dar când e vorba de faptă, slabă nădejde”. Un alt erou al romanului scuză presupusa aberație a învățătorului prin împrejurarea că „școlile din oraș au strămbat judecata” acestuia încât „nu este în stare să judece lucruri ce sunt la mintea oricărui țaran”. Același om se va arăta foarte indignat însă de bătrânul Stan, înțeleptul satului (care-i de acord cu învățătorul) și nu găsește alte explicații greșelii lui, decât că „bătrânul a căzut în mintea copiilor”. Chiar mătușa Varvara, gazda dascălului Tedescu, plină de respect pentru inima bună a bravului învățător, n'are decât o ușoară neîncredere față de învățătura acestuia. E o conștiință de clasă la țaranii aceștia, o credință că numai ei se găsesc pe drumul cel bun, aproape de inima lucrurilor. „Viața țaranului (vorbește un sătean) nu e ușoară. Lucrul îi înăsprește mâinile, vântul îi brăzdează fața. Dar când mă uit la orașenii ăștia cu fața gălbejită, îmi vine să zic: „Dumitre, mulțumește lui Dumnezeu de viața ce ți-a dat”. Imi fac cruce și dau mulțumiri lui Dumnezeu că m'a făcut țaran. Mă uit la bieții târgoveții ăștia, gătuți în hainele lor pocite și mă șândesc: „Ei, trăiesc și ei din voia Domnului”, — că nu pot zice altfel. Mi-e milă de ei, căci își duc viața ca orbeții'n vizuină. Dar noi țaranii suntem legați de pământ, ieșim din el ca tot ce răsare. Când vine ploaia de primăvară noi știm că e apa din cer. Imi scot pălăria și mă rog lui Dumnezeu s'o trimită curată. Și ploaia îmi udă părul ca apa de botez, ca o binecuvântare cerească. La sfârșitul iernii când începe să strălucească soarele de primăvară, să topească zăpada și să curgă șiroaiele de pe acoperiș, auzi cum bea pământul... Ce știi orașenii din toate astea? Nimic”.

În judecățile țaranilor lui Neagoe despre oameni și lucruri e o intimă corespondență, o mărginire netă și practică la sfera lor de viață și, implicit, o aversiune pentru excepția care transcende această sferă. Eroi-na cărții, Ileana, e o excepție. Frumusețea ei e atât de tulburătoare, darurile ei atât de minunate, încât țarancele încep să-și ferească copii din calea ei, de teama de deochiu. Exemplar unic, ridicându-se așa de sus peste nivelul obișnuit, încât pierde contactul cu semenele ei, Ileana e o străină în satul ei, și va fi înconjurată de o dușmănie din ce în ce mai aprigă a consătenilor. De cum apare la horă, aeriană, în aureolă de frumusețe împăratească, în sufletul țarancelor încolțește bănuiala că fata aceasta este îndrăcită. Vocea ei învăluitoare, istețimea, gustul ei aristocratic, strania tăcere în care își inchide taina dragostei ei vinovate cu flăcăul sibian, Serafim, refuzând, spre indignare tuturor, câțiva pretendenți din Aciliu, sporesc această credință. Incetul cu incetul ea devine o obsesie a satului, o pacoste pentru tatăl ei câștigat și el pentru această superstiție. O luptă grea, pe viață și pe moarte

începe între țăranul cu mîntea aprinsă de vedenii și între demonul de care el vrea să-și scape fata. Peripețiile acestui zbucium în care bătrînul Iacob se afundă pînă la epuizare ca într'o beznă din care nu e nici o nădejde de scăpare, constituie osatura romanului și dau accent de tragedie priveliștei de aparentă seninătate a satului, implicat și el cînd de aproape, cînd de departe, în această luptă cu duhul rău.

Cel mai însemnat merit de construcție al romanului este, mi se pare această suprapunere între destinele individuale și viața colectivă a satului, amplificarea, prin repercursiuni reciproce — a unui caz, la proporțiile unei psihoze unanime.

Nu trebuie uitat că romanul de care vorbim e scris pentru streini. Intreaga lui structură e orientată pentru cetitorul care nu cunoaște nimic din viața românească de la țară. Astfel ne explicăm abuzul de pitoresc, îngrămădirea culorilor locale — unele ne semnificative pentru noi care suntem prea obișnuiți cu ele, altele neîncadrate în motivarea acțiunii. În lungi pasagii și cu o insistență ce coboară pînă la explicații se insistă asupra muncii câmpului (aratul, plivitul, seceratul, strânsul fînului, treeratul), asupra interiorului casei țărănești (masă, mobilier, port), asupra obiceiurilor și tradițiilor (hora, doina, claca, șezătoarea, vîfleimul, învierea), asupra superstițiilor (exorcisme, stînsul cărbunelui pentru deochiu, descîntecul, medicina populară, etc.), iar expresiile idiomatice, presărate pe atâtea pagini (*Ileana se levait avec la nuit sur la tête, comme disent les paysans; Corbeau et corbeau ne se piquent pas mutuellement les yeux, comme dit le proverbe; Puisse la Croix Sainte te tuer, etc.*) contribuie să îngroașe, pentru strein, impresia de exotic a acestei tragedii țărănești, cu destule și destul de adânci resurse de umanitate ca să mai aibă lipsă de această mobilizare a efectelor de folklor. E ceva de album, de etnografie romanțată în această enciclopedică atenție acordată tuturor aspectelor de viață țărănească.

Să subliniem însă caldă simpatie ce poartă mîna migălitoare a autorului. În ansamblul ei, viața satului, scăldată în lumina generoasă a acestei simpatii, se ridică cu măreție epică din cuprinsul cărții. Figuri ca aceea a lui Serafim, strălucind de tinerețe crudă, sau a lui Ștan, cu bătrîneța lui voinică, cu atîta poezie în suflet, întrupări — alături de Ileana — ale vigoarei și distincției rasei se întipăresc în minte cu relief de eroi de baladă.

I. CHINEZU

CAMIL BALTAZAR, INTOARCEREA POETULUI LA UNELTELE SALE¹⁾

Titlul excepțional de frumos rezumă caracterul de confesiune al acestor versuri și e un sugestiv indiciu al prețioasei lor simplități verbale.

Dar judecate global poemele domnului Camil Baltazar suferă și în acest volum de acel exces de suavități melodioase, modul impur al lirice sale, o gesticulație de imagini de puf, și nu cristalul cerut de

¹⁾ Poeme. Cu portretul autorului de Milița Petrașcu. Editura „Cultura Națională”.

puritatea incantației interioare. Vreau să spun că d. Baltazar abuzează de actul creației uitând că inspirația e o stare de grație de care nu poți fi posedat în orice clipă. Întâi prin faptul că își arhicomentează temele. Le diluiază esența: o bolnavă abandonare de sine în contempla-rea aceleiași fiole de azur. Un act de narcisism numai până la un punct grațios.

D. Camil Baltazar creiază o mistică a poeziei: gratuitatea lirei este marea lui fericire și refugiu. Consideră starea de inspirație ca și Paul Valéry drept har suprem: prin fereastra lui altfel apare lumea. Prin el ajunge la o intuiție metafizică a lucrurilor. Viața scriitorului e o dualitate oscilantă între lumea reală și formele spiritului. Trăirea în interior îl consumă ca otrăvurile tari, dar în febra lui spirituală are o clipă iluzia că a izbutit să rupă prin prizma simțirii sale un fragment, care să fie al lui, din frumusețea absolută. Opera de artă rodită din această sete de absolut trăește în afară de dimensiunile lumii. Poetul cântă drumul ce duce la acest regat de azur esențial și versul lui, sub flacăra purificatoare a revelației, parcă plânge singur ca o vioară magică.

Intoarce-m' ași iar la uneltele mele,
gingașii pori ai hârtiei de vers
să-mi deschidă iar porți de univers,
limpezi ca ochii de cerb și mărgele.

Peste truda mea de amplu citadin
vreau, seara, lăsarea de sânge
care să mă scape de zilnicul venin
să mă pot întoarce în mine și plânge.

(Pozzie I.)

Dar d. Baltazar face caz de starea sa estatică, „stare de inge-rire” — cum o numește de atâtea ori, diminuându-i valoarea — și după ce se simte la fel spiritualizat prin iubire, aplică acest proces de sera-fism în tot ce scrie. Toate lucrurile se spiritualizează în jurul său. În realitate aceasta rămâne doar o intenție afirmată supărător prin stereo-tipul de mai sus.

Un alt abuz. În ciclul *Stema inimii* își alungă icoana iubitei exasperant de des cu proclamația că vrea să-i sculpteze imaginea în versuri. Întreg acest ciclu nu este altceva decât o parafrazăre a câtorva bune poezii de acolo, între cari *Inchinare* este cea mai substanțială.

Apoi simplitatea direct insinuată a lexicului său duce uneori în plină proză. Renunțăm la citate pentru că oricine poate controla ce am afirmat și apoi e inutil. Aceste rânduri ar căpăta un aer de brutalitate pe care nu și-l vor.

Este însă incontestabil că d. Camil Baltazar are unelte de bijutier al versului. O suplețe rară a formei, un timbru al melodiei pe care dacă l-aș traduce în vizual aș spune că e de sedef. Acolo unde versul său este curățit de dantelările afectioase, de acele cochetării lacrimo-gene ale manierei sale estetizante, dai de cristalul pur, de un fermecător ținut de brume și candoare, imateriala frumusețe. Contemplarea

actului de transfigurare sub privilegiul inspirației, acea sinucidere prin otrava purificatoare a visului, îi creiază o puritate de muzică cerească, și cele mai frumoase versuri ale sale sunt acelea care au rodit din această incântare launtrică.

Fenomenul acesta este caracteristic și altor poeți. Vreau să numesc pe d. V. Voiculescu care își luminează poezia tocmai prin acele auto-contemplări din momentul producerii ei.

Apropierea liturgică de acest act este cântată în bucata *Poezie I și II* din care am citat mai sus și în care versul

vis crinal pe fruntea mea așternut,

lilială imagine ce simbolizează poezia — este excepțional de frumos. Intrarea deplină în funcțiunea acestui meșteșug spiritual, apare în poezia cu cele mai frumoase versuri din această carte, *Spovedanie*:

Sinucidere, tu, arhanghel, polar,
frate și duhovnic în tristețe și elevație,
străjuți în preajmă când mă încinge cu har
cereașca rimelor grație.

Spaimei de a fi hăituit și stingher,
tu îi dai reazim și-odihnă,
ții aplecat peste gâtul-mi promisul hanter
de albă și veșnică tihnă.

Izul morții când mă sfințește,
întru deplin în lînțol sacerdot,
fiece vers înima mea cu sânge-l umbrește,
fiece strofă e un sfânt chivot.

Mâna cu care innod și inchei
slova stângace, rugă amară,
îngerii o țin ușor de susuoară,
ca să nu tulbure marea tristețe a ei.

Exceptând tonul de suavă elegie aș interpreta înțelesul adânc al acestei poezii prin următorul comentariu al lui Paul Valéry, făcut stării de inspirație:

„Quand elle s'annonce je diffère déjà de moi-même autant qu'une corde tendue diffère d'elle-même qui était lâche et sinueuse. Je suis tout autre que je ne suis. Tout est claire et semble facile. Alors mes combinaisons se poursuivent et se conservent dans la lumière. Je sens mon besoin de beauté, égal à mes ressources inconnues, engendrer à soi seul des figures qui le content. Je désire de tout mon être... Les puissances accourent”. (Eupalinos ou l'architecte).

Este așa dar acea stare de înțelegere metafizică a lucrurilor, de claritate supremă, învăluită în poezia lui Camil Baltazar de un fin voal de brumă.

Apoi nu se poate să nu incrustăm aici numele câtorva poezii bine realizate: *Testament sau cântec de moarte*, pentru sensibilitatea lui autentică, *Curăție* pentru văpaia ei de mistică adorație, și *Cunoaștere* pentru căldura adânc umană a fondului de nostalgie din aceste imagini:

...Când știu că aștepti undeva dincolo de o fereastră,
 inima mea își înalță fruntea ca un cerb înainte de moarte...
 ...Albă te reverși peste zodia mea de umbră,
 de tine mă ump'u ca o pleoapă de lacrimă...

Fiindcă d. Baltazar are un limpede vers românesc, i se impune curățirea lui de impuritățile pe care le permite împrejur, mod tentant pentru aspectul lui de diversitate, dar total inestetic. Asta pentru a salva ce e mai de preț din sufletul său de cocor incurcat în fire de argint.

EMIL GIURGIUCA

CRONICA ISTORICĂ

SILVIU DRAGOMIR, LA TRANSYLVANIE ROUMAINE ET SES MINORITÉS ETHNIQUES¹⁾

Recentul studiu al profesorului Silviu Dragomir ar putea fi socotit ca o lucrare de propagandă în sprijinul tezei apărute de Români într-o problemă, pe care anumite cercuri internaționale continuă să o țină la suprafață, deși ea a fost definitiv soluționată prin tratatul dela Trianon. Singur subiectul lucrării și oportunitatea desbaterii lui pot îndreptăți însă o astfel de părere, căci expunerea faptelor și arătarea cauzalității lor, precum și tonul întregii lucrări sunt mai mult ale unei opere cu caracter istoric. Ceeace nu este, dealtfel, decât o calitate în plus pentru valoarea ei propagandistică, — pentrucă nu ne indoim că cercurile îndreptățite, și oficialitatea noastră în primul rând, vor ști să întrebuițeze din belșug, spre cel mai mare profit, un mijloc de propagandă anti-revizionistă atât de strălucit.

Două însușiri de fond esențiale are studiul de față. În rândul întâi, faptul că problema este înfățișată sub toate aspectele ei. Într'adevăr, după o scurtă introducere istorică, în care se arată că alipirea Ardealului la vechea Românie nu este altceva decât „concluzia naturală a unei evoluții istorice” — și aceasta, precum vom vedea numai decât, după însăși credința unor distinse personalități politice sau științifice maghiare — autorul analizează situația minorităților din Ardealul românesc sub toate aspectele vieții lor, întemeiat mereu pe date statistice. La început sunt datele demografice, cu caracterul lor irefutabil, urmează apoi descrierea vieții religioase minoritare și a noului regim al cultelor, atât de liberal în raport cu regimul din vechea Ungarie, învățământul de toate gradele, câteva aspecte ale vieții intelectuale, o analiză mai stăruitoare a vieții economice, cu arătarea efectelor bune ale reformei agrare și, în sfârșit, regimul politic al minorităților din Ardeal.

Astfel, cu toate proporțiile ei relativ reduse (281 p.), cartea d-lui Dragomir este un mic ghid al problemei minorităților din Ardeal, cu atât mai ușor de consultat cu cât cuprinsul analitic are aproape caracterul unui index.

¹⁾ Bucarest, 1934. Imprimerie Nationale.

A doua însușire pe care vrem să o subliniem este aceea a întrebuintării într'o măsură foarte mare a argumentelor din sursă minoritară, în special maghiară. Ele există, au o valoare incontestabilă și pot fi invocate nu numai pentru justificarea unirii Ardealului cu România mică dinainte de războiu, ci și pentru dovedirea regimului de largi libertăți pe care noul stat român l-a creat pentru minoritățile din cuprinsul granițelor lui.

Iată câteva fapte:

Unul din argumentele cele mai des întrebuintate de revizionistii maghiari sau de altă naționalitate este faimoasa teorie a „armoniei geografice perfecte”, care s'ar fi găsit intrupată în vechea Ungarie, iar astăzi este distrusă. Dar care era acea armonie perfectă, când se știe că fluviul central al Ungariei, Dunărea, venia dintr'o țară streină și trecea în alta, încât toată circulația continentală a Ungariei avea o direcție contrară cursului natural al apelor ei, căci nici unul din râurile vechei Ungarii nu curgea spre singura ei ieșire la mare; când se știe că regiunea Tisei a fost până de curând o nesfârșită întindere de teren mlăștinos, făcut să despartă regiunea muntoasă de restul țării și când se știe mai cu seamă că platoul Ardealului era despărțit de restul Ungariei vechi printr'o regiune muntoasă? Teza armoniei geografice a combătut-o de altfel mai bine decât oricine marele patriot maghiar Ștefan Széchenyi, și argumentele lui sunt evidența însăși. Cu cât mai mare este armonia geografică a României de astăzi, cu forma ei simetrică perfectă, având cea mai mică lungime de graniță în raport cu întinderea teritorului, cu înlanțuirea ovalului ei prin trei ape mari, navigabile: Tisa, Dunărea și Nistrul și cu acea „coloană vertebrală” a Carpaților, cari au fost în tot decursul istoriei nu numai loc de refugiu al populației românești băștinașe, ci și punct de plecare pentru mișcări creatoare de evenimente epocale în viața poporului nostru!

Din punct de vedere economic apoi, Ardealul totdeauna a gravitat spre răsărit, spre România și nu spre apus. Dovada acestui lucru o găsim chiar în orientarea de viață a Săcuilor, populație de neam unguresc colonizată de regii Ungariei în inima pământului românesc și constatarea acestui lucru au făcut-o iarăși savanții și oamenii politici unguri. Unul din aceștia, Mihail Szöke scria înainte de războiu că Săcuii cunosc mai bine Bucureștii decât Budapesta, că ei nu cunosc nici măcar înfațișarea câmpiei maghiare, Ungaria propriu zisă, pe care și-o inchipue muntoasă și că „abia au auzit de numele unor orașe ca Szeged și Debreczen, câtă vreme numele de București, Brăila, Sinaia, Doftana le sunt familiare și copiilor cari se joacă în țărână”. O femeie care-și trimitea fata să se bașe slujnică în Moldova îi spunea scriitorului că preferă să se ducă fata ei în țara aceasta și nu la Budapesta, „pentru că în Moldova cel puțin nu va fi în țară străină”. Constatările acestea au fost confirmate și de un fost ministru de finanțe al Ungariei, Roland Hegeđűs, care spune că Săcuii numeau Moldova „belföld”, adică „țara”, iar Ungariei îi spuneau „vármegye”, județ, în înțelesul de autoritate administrativă, nu de țară.

Granița României spre Ungaria deasemenea este justificată de scriitori sau politicieni maghiari de frunte. Insuși contele Ștefan Bethlen, marele revizionist de astăzi, într'o lucrare despre recente cumpărături

de pământ ale Românilor, pe care a tipărit-o cu doi ani înainte de izbucnirea războiului mondial, a indicat cu precizie granița actuală spunând: „Românii din Ungaria au o majoritate numerică pe un teritoriu de 18.700.000 jugăre, suprafața totală a țării fiind de 48.000.000. Numărul lor depășește pe al Ungurilor și al celorlalte naționalități din țară în întreg Ardealul, în trei circumscripții din Maramureș, în toate circumscripțiile județului Sălaj, în cea mai mare parte a județelor Satu Mare, Bihor, Arad, în întreg județul Caraș-Severin și în mai multe circumscripții ale județelor Timiș și Torontal: în felul acesta, deși ei — Românii — nu reprezintă decât 16, 7% din întreaga populația Ungariei, au o situație predominantă în 38% din teritoriul țării”. Ținând seama de opinia contelui Bethlen, exprimată în anul 1912, când și-a tipărit cartea amintită, conferința de pace dela Versailles ar fi trebuit să fixeze granița apuseană a României mai adânc în Ungaria decât a făcut-o, și aceasta nu numai în Banat, unde o bună parte din județul Timiș-Torontal a fost cedată Iugoslaviei, ci și în nord, în regiunea Maramureșului. Tot în câștig am fi fost și dacă se ținea seama de opinia academicianului maghiar Iuliu Vargha, un distins demograf, care în același an a delimitat teritoriul locuit de Români în multe părți mai spre apus decât a fost fixată granița actuală. Harta dela p. 63, care arată grafic sensul acestor două opinii respectabile, este de cea mai mare valoare.

Evident, corpul principal al studiului d-lui Dragomir este ocupat cu arătarea situației actuale a minorităților din Ardeal și a regimului ce li s'a creat lor în România.

Viața minorităților n'a fost stânjenită de patria noastră în nici una din manifestările ei organice. Dimpotrivă, oricare din manifestările acestea am privi-o mai deaproape, am constata un progres care depășește orice prevedere, orice așteptare. Noul regim al cultelor a făcut ca biserica romano-catolică, dependentă de stat înainte, să devină autonomă și să câștige, prin acordul din 1932 dintre Vatican și Statul român, în chestiunea Statusului, averi pe care înainte nu le avea. În baza aceluiași regim, biserica reformată din Ardeal a câștigat o a doua episcopie, căci înainte de războiu nu avea decât una. Iar comunitățile evanghelice din Dobrogea, Banat, Basarabia și Bucovina, reduse înainte și fără semnificație, acum s'au unit cu comunitatea evanghelică mai mare a Sașilor din Ardeal, „câștigând aceasta, astfel, un rol de o importanță capitală nu numai în conducerea vieții spirituale a Germanilor din România, ci și a celei politice”. (p. 136—7)

Nu putem stăruii mai mult asupra tuturor capitolelor, dar trebuie să semnalăm măcar în treacăt marea binefacere care a fost și pentru țărani unguri, ca și pentru ai noștri, exproprierea și improprietărirea, făcute după prevederi legale echitabile, cari nu făceau nici o deosebire între populația majoritară și minoritari, și trebuie să semnalăm mai ales că industria ardeleană a păstrat până astăzi un caracter neromânesc. Ce indiciu mai elocvent de toleranță s'ar putea găsi, decât faptul că în întreprinderile industriale nou create de Statul român au fost angajați cetățeni români indiferent de limbă și de naționalitate, câtă vreme anumite întreprinderi minoritare de felul acesta, cu o existență mai veche, continuă să boicoteze și astăzi elementul românesc!

Toate acestea dovedesc mai mult decât o simplă respectare a clauzelor pentru protecția minorităților, din tratatul de pace; sunt semnul neîndoielnic al unei atitudini firești la poporul român, pe care poporul maghiar nu și-a putut-o însuși nici în trecut și nici astăzi. „Ungurii au denaturat principiile și idealul cari formează sufletul civilizației moderne, spre a nu fi nevoiți să tragă consecințele lor logice cu privire la situația popoarelor asuprite de ei” (p. 23). Așa se face că biserica maghiară calvinistă din Ardealul sec. XVII, cu toate că propaga ideea de libertate a conștiinței religioase s'a crezut îndreptățită să persecute biserica românească, iar în sec. XIX, autorii revoluției maghiare dela 1848, în frunte cu Kossuth, reclamau independența Ungariei pe baza doctrinei liberalismului și în același timp căutau mijloacele maghiarizării popoarelor conlocuitoare. Și nici după războiu nu s'a produs vreo schimbare în privința aceasta. Germanul M. Rüdiger, făcând o anchetă asupra situației minorităților din România, Iugoslavia și Ungaria, s'a crezut îndreptățit să facă următoarele constatări: „Câtă vreme după 1918 s'a observat în statele succesore o schimbare în sistemul politic aplicat minorităților, în Ungaria maghiarizarea își continuă cursul cu o intensitate și mai accentuată și nemiloasă. În timp ce în Banat situația Germanilor este din punct de vedere economic și intelectual mai bună astăzi, sub regimul românesc, decât înainte sub stăpânirea ungurească, în Ungaria contelui Bethlen un German nu poate pătrunde în „Ordul vitejilor” decât sacrificându-și numele”... (p. 211—212)

Adevărul e acesta: România le-a dat minorităților mai mult decât cereau tratatele, înțelegând să tragă toate consecințele din principiul naționalismului și al liberalismului, cari formează temelia Europei contemporane. De aceea le-a redat Șvabilor din Banat și din Satu-Mare viața națională proprie, pe care erau pe cale a o pierde, și i-a ajutat să-și organizeze un învățământ național și o viață religioasă independentă, de aceea tolerează ca Evreii să-și constituie și ei o naționalitate independentă, de aceea i-a restabilit pe Armenii în dreptul vechiu, pierdut din sec. XVIII, de a-și avea un șef spiritual propriu, la Gherla, în loc de a fi înfeudați la biserica romano-catolică maghiară, de aceea i-a ajutat pe Sașii din Cluj să-și recapete biserica luterană din Călea Victoriei, care se afla în curs de maghiarizare, și așa mai departe.

Iar adevărul ultim e acesta: Românii, populația majoritară și de drept stăpânitoare a Ardealului, mai au încă revendicări de formulat până la completa reparare a nedreptăților trecutului și până la stabilirea unui just echilibru între elementele cari formează Ardealul de astăzi ca parte a patriei române.

OLIMPIU BOITOȘ

CRONICA ȘTIINȚIFICĂ

DIASTAZELE

Anul trecut s'au implinit 100 de ani dela descoperirea diastazelor, de către Anselme Payen și Jean-François Persoz, iar pentru a cinsti acest centenar s'a ținut la Paris, în zilele dela 8 la 10 Noem-

brie, un congres convocat de către Societatea de chimie biologică. La acest congres au luat parte aproape 400 de oameni de știință, reprezentând 16 națiuni diferite. În cadrul acestui congres, rezervat exclusiv chestiunii diastazelor, s'au ținut 4 conferințe cu subiect general și 15 comunicări originale, urmate de ample discuțiuni; s'a organizat o expoziție de portrete și autografe — de multe ori unice — de ale savanților cari s'au ocupat cu aceste studii și s'au aranjat vizite pela diferite instalațiuni industriale și fabrici cari au legătură cu diastazele. Superioara ținută științifică a acestui congres, interesul universal pe care a știut să-l trezească în lumea savantă, cadrul în care s'a desfășurat precum și amploarea dată de organizatorii francezi, au vrut tocmai să pună în evidență importanța de prim rang a diastazelor.

Cum aceste diastaze sunt foarte puțin cunoscute sau complet ignorate de către marele public, ne vom sili să dăm, în rândurile ce urmează, câteva lămuriri, în speranța că ele vor putea fi folositoare. Natural, nu poate fi vorba decât de noțiuni sumare și deci fatal incomplete.

Acum 100 de ani, Payen și Persoz reușeau să izoleze din orzul incolțit un principiu, pe care l-au numit diastază. Diastaza se prezintă ca o pulbere albă, amorfă, solubilă în apă, insolubilă în alcool, având proprietatea cu totul curioasă de a zaharifica amidonul, în astfel de proporții încât o parte de diastază zaharifică 2000 de părți de amidon.

Pentru a fi imparțial, trebuie să spunem că descoperirea diastazei nu a venit din nimic, ci că de fapt ea încheia o serie de observațiuni și experiențe ce se urmăreau de mai bine de 20 de ani, de alți diferiți cercetători: Réaumur, Spallanzani, Kirhhoff, Dubrunfaut. Ca în atâtea alte cazuri însă, și aici, a fost nevoie de apariția unui spirit sintetic care să poată prinde din noianul de observațiuni pe acele caracteristice, un spirit care să stie institui experiența crucială care să-l conducă la încheierea rezultatului definitiv. Căci numai viziunea exactă a unghiului sub care trebuie observate faptele constituie caracteristica adevărată a descoperirii științifice. Și aceasta, a fost meritul lui Payen și al lui Persoz; ei au indicat metoda precisă de lucru fixând, încă de acum 100 de ani, criteriile după care s'au condus toți cercetătorii ulteriori, în acest domeniu.

Intr'adevăr, după izolarea diastazei, urmează o serie bogată de descoperiri de agenți similari, în diferite organe de natură animală sau vegetală, agenți cari se dovedeau a avea o influență capitală în foarte multe procese interesante și de vaste aplicațiuni. Cu un nume generic, acești agenți au fost numiți diastaze — după primul principiu identificat — ei însă purtau și nume specifice, în legătură cu natura corpului asupra căruia puteau să-și exercite acțiunea. Așa apar: pepsina, emulzina, tripsina, zimasa; etc., etc. . . . Trebuie relevat faptul că deși primul principiu izolat de Payen și Persoz din orzul incolțit purta numele de diastază și că deși toate celelalte principii similare descoperite ulterior au fost înglobate, multă vreme, în numele generic de diastaze, totuși mai târziu s'a încetățenit în știință pentru toți acești agenți numele de enzime. Aceste două nume, diastaze și enzime, împreună cu designația de fermenti solubili, se folosesc deopotrivă astăzi pentru a indica în general substanțele de cari ne ocupăm.

Diastazele se găsesc numai în celulele vii și numai de acolo pot fi izolate. Până astăzi nu s'a reușit să se prepare diastaze de sinteză. Ele constituiesc acei agenți cari ajută la îndeplinirea reacțiilor chimice din celulele animale și vegetale, luând parte la procesele de asimilare și de desasimilare și jucând astfel un rol foarte important în toată natura organizată. Diastazele sunt de natură coloidală, dar compoziția chimică a lor nu se cunoaște nici astăzi încă prea mult. Nu se poate spune cu precizie că diastazele fac parte exclusiv din domeniul organic, deoarece unele diastaze au fost separate în componenți organici și anorganici. La multe din ele s'au găsit unele substanțe albuminoide jucând rol de catalizator protector. Diastazele sunt foarte sensibile la acțiunea căldurii: o temperatură de peste 50°—60°C le distruge complect. Ele își diminuează foarte mult activitatea sub acțiunea frigului dar și-o reiau fără nici o greutate imediat ce sunt repuse în condiții avantajoase de temperatură. Caracteristic cu totul pentru acțiunea pe care aceste diastaze o manifestă, este disproporția — deja semnalată — între cantitatea de diastază pusă în joc și cantitatea de materie pe care o transformă: raportul între aceste cantități a putut fi stabilit, în unele cazuri, la 1:100.000 sau chiar la 1:250.000. Această disproporție a făcut ca enzimele să fie numite — în bună parte pe nedrept — un fel de catalizatori organici. Zic „pe nedrept” și „un fel”, căci adevărații catalizatori — de cele mai multe ori de natură anorganică — modifică mersul obișnuit al unei reacțiuni, accelerându-l sau încetinindu-l, fără ca prin aceasta să se distruge sau să-și piardă activitatea. Nu tot astfel se întâmplă în cazul enzimelor, cari nu pot depăși un anumit raport și o anumită durată în activitatea lor. Diastazele au o acțiune cu totul specifică ce se manifestă strict numai asupra anumitor produse. Astfel: diastaza zaharifică amidonul; pepsina dedublează materiile albuminoide; lipaza dedublează grăsimile; etc. Natura mediului în care enzimele sunt puse să lucreze are o importanță hotărâtoare în procesele enzimatic.

Descoperirea diastazelor a fost bogată în consecințe. „Din punct de vedere al importanței filosofice și științifice ea se poate plasa — fără teamă de exagerare — pe acelaș plan cu lucrările lui Lavoisier asupra fenomenelor de combustie respiratorie sau cu cercetările lui Pasteur asupra generației spontane”. Luminile ce s'au răspândit din cercetarea atentă a fenomenelor diastazice au lămurit o sumedenie de procese rău interpretate sau chiar cu totul neînțelese. Așa: fiziologia nutriției celulare, viața, apărarea, moartea celulei, etc. Studiul diastazelor, grație efortului constant al unui șir neîntrerupt de cercetători, — cari timp de 100 de ani și-au trecut făclia din mână în mână, — a cucerit victorie după victorie, pătrunzând în domenii din ce în ce mai vaste și mai misterioase, dar cu atât mai atrăgătoare. Fără a avea pretenția că odată cu descoperirea diastazelor am fost conduși la însuși mecanismul intim al vieții și al morții, putem spune — împreună cu Profesorul L. Launoy — că „viața este un șir neîntrerupt de acțiuni diastazice”. Poate că într'un viitor oarecare, în urma încatenării minunatelor rezultate obținute, ne vom putea justifica speranțele de a fi conduși totuși, prin diastaze,

la lămurirea pasionantelor mistere pe cari viața se încapățânează să le păstreze în căile și originile ei.

Domeniile în care se manifestă acțiunea diastazelor sunt multiple și foarte variate, iar aplicațiunile practice ale lor au dat naștere la dezvoltarea de vaste instalațiuni industriale. Pentru a ilustra încă și mai pregnant importanța diastazelor în diferite domenii, vom aminti că întregul proces al digestiei este urmarea unor fenomene diastazice. Incepând cu masticăția alimentelor, — unde intervine o enzimă din salivă, ptialina, care dedublează amidonul, — continuând cu acțiunea enzimelor stomacale și intestinale, digestia constă într'un foarte lung șir de fărâmițări ale materiilor ingerate, pentru ca astfel ele să poată deveni absorbabile prin mucoasa intestinală și asimilate de organism.

Nu intenționăm să facem o descriere a tuturor proceselor diastazice și nici nu vom da măcar o listă complectă a lor, căci aceasta ne-ar antrena la dezvoltări ce necesită volume întregi. Ne vom mărgini însă să amintim câteva din asemenea procese, pentru a face ca importanța lor să poată fi apreciată într'o mai justă măsură. Astfel: prepararea berei, fabricarea industrială a alcoolului din cereale, tăbăcirea pieilor, pregătirea brânzeturilor, prepararea pâinei, fabricarea apreturilor din industria textilă, sunt tot atâtea procese în care se manifestă, într'un fel sau altul, acțiunea diastazelor. Lista de mai sus ar putea continua ca să arate că domeniile unde poate interveni acțiunea diastazelor sunt încă și mai variate și mult mai numeroase, dar, încă odată, nu epuizarea acestui subiect este scopul rândurilor de față. Ceeace vrem să relevăm este că cercetările biochimice făcute asupra primelor diastaze s'au încatenat, în decursul vremii, cu cercetări citologice, histologice, bacteriologice și fiziologice, încercuind astfel probleme cu aspecte din ce în ce mai variate, dar tinzând de fapt — de foarte multe ori cu extremă prudență și cu penibile eforturi, sau rare ori cu îndrăzneți geniale — la lămurirea aceleiași pasionante chestiuni a misterelor vieții.

Dacă un congres al unei întregi elite intelectuale a găsit timpul pe care să și-l consacre lucrărilor asupra diastazelor, nădăjduim că ne va fi iertată și nouă această scurtă cronică, cu care le-am adus — în măsura posibilităților noastre — la cunoștința marelui public.

GH. GHEORGHIU

MIȘCAREA CULTURALĂ

Cărți și reviste

ANUARUL DELA SIGHIȘOARA.

Dascălul de gând și simțire românească dela Sighișoara, dl H. Teculescu, a publicat și anul acesta un anuar sdravăn, care cinstește învățământul secundar din Ardeal. De obicei, față de acest gen de publicațiuni școlare, cetitorul are o explicabilă repulsie. Ele nu constituie decât niște conducute de vechil, în care directorul răbojește la sfârșitul fiecărui an, socotelile gospodăriei luate în arendă, la licitația ultimă a urnelor. În alte cazuri avem de a face cu o colecție de „herbare” didactice, în care, pe lângă sarbedele cronici școlare, directorul mai presează și câteva floricele oratorice din sălciiile discursuri festive, de ziua paserilor sau ziua laptelui.

Directorul liceului românesc din Sighișoara onorează breasla dascălilor din Ardeal cu altfel de publicații: cu anuare ctitorite la noi, de tradiția brașoveană.

După Anuarul-antologie (a liriceii populare de pe meleagurile Târnavelor), ne-a dat anul acesta Anuarul cu aspect sărbătorec de album, masiv ca un ciaslou și bogat ca un fagure; mai presus de toate, pildă grăitoare despre rostul și datoria școlii noastre mai ales în cele câteva „burguri”, unde conștiința românească trebuie înțeașă pentru o rapidă aducere la același numitor cultural.

Dacă Sighișoara românească a fost desmorțită și adusă la o largă respirație spirituală, mai curând decât ne așteptam, fapta aceasta se datorește în rân-

dul întâi, avântului inoculat de duhul școlii românești de acolo. Mănunchiul de profesori și elevi în frunte cu directorul lor, acest rar exemplar de aristocrație dascălească, au simțit poruncile vremii și-și fac cu sârguință datoria.

Dovadă, munca intensă desfășurată discret, fără zuruială reclamagie, în cadrele „Astrei” locale precum și anuarul despre care vorbim (*H. Teculescu*, Anuarul Liceului Principele Nicolae din Sighișoara, pe anii 1929/30—1932/33. Sighișoara, 1933. Tipografia Miron Neagu, 8°, 430 p., 107 clișee).

Pentru felul de înțelegere al misiunii dascălești grăiește studiul d-lui Teculescu, din fruntea Anuarului: Educația estetică în învățământul secundar. O problemă care preocupă tot mai mult pedagogia contimporană. Amplu informat în bibliografia chestiunii, autorul desbate cu competență problema, și analizează condițiile, factorii și mijloacele de estimizare a sufletului elevului.

„Dascălul este asemenea unui preot care trebuie să fie îmbrăcat în fiecare zi în haină de sărbătoare. Prin farmecul cuvintelor catedra se transformă în altar, iar școala în catedrală. Ora de lecție, de creație, va trezi bucuria recreației. Schimbând sufletul elevilor de azi, vom schimba societatea de mâine, și aceasta e menirea școlii”.

Pentru acest ideal se consumă flacăra sufletului lui H. Teculescu.

O altă dovadă de adâncă înțelegere a rostului dascălesc aduce prețioasa contribuție istoric-monografică, în care ace-

lași autor filmează „Oameni și locuri din Târnava Mare”: o încreștere evlavioasă a comorilor de frumuseți ale ținutului, a mărturiilor glorioase ale trecutului, și a locurilor de unde au plecat în largul vieții românești, energiile de valoare pe care destinul le-a desprins din pământul Târnavei: pedagogul I. Popescu, Ilarie Chendi, Visarion Roman și Zaharia Boiu (dela a cărui naștere s'au împlinit, anul acesta, 100 de ani. Un centenar a cărui pomenire Sibiul n'ar trebui s'o neglijeze).

Cercetările regionale precum și frumosul obicei prin care elevii se cuminecă cu o fărâmă de spiritualitate românească, prin acele sărbătoriri ale elitelor neamului sau comemorări ale celor morți și înveșnicirea numelui lor în marmoră, sunt înfăptuiri, pilduitoare și pentru alte școli.

Alături de d-l Teculescu, tovarășii lui de muncă își arată hărnicia desbătând fiecare probleme din domeniul preocupărilor sale. Așa Al. Botta studiază „Probleme economice”; P. Amărășteanu evocă pe „A Vlaicu”; G. Babeș aduce contribuții la „Istoricul educației fizice”; E. Adorjan studiază aducând prețioase informațiuni despre „Românii în opera lui M. Jokai și traduce din acest autor „Capul lui Iordache”; Fl. Prodan debate „Procesul Memorandului”; Z. Török face „Cercetări geologice în jud. Târnava Mare” și studiază în special „Coralii”.

D. St. Petruțiu

AL. ROȘCA: *Psihologia Martorului* (1934 — Ed. Institutului de Psihologie al Universității din Cluj. X+156 pp.).

Dr. Roșca s'a specializat în probleme de psihologie judiciară. După ce a publicat o carte în legătură cu „măsurarea inteligenței și debilitatea mintală”, apoi o alta despre „psihopatologia deviațiilor morali”, o a treia despre „debilitatea mintală” și o a patra despre „delicventul minor”, apropiindu-se astfel din ce în ce mai mult de probleme de psihologie judiciară pură, ne dă acum o lucrare cu titlul de mai sus.

Din ordinea ierarhică a titlurilor se vede cum d-sa caută să elaboreze mai întâi materialul de fond psihologic al delicvenților de toate categoriile, ajungând — pare-se voluntar, sau involuntar — să susțină un fel de condiționare a *debilității mintale*, care premerge oarecum *deviația morală*.

În lucrarea de față, autorul pune pentru prima dată în mod experimental la noi în țară problema *martorului*. Atât prin experiențe personale, cât și prin reluarea unor experiențe făcute în streinătate, caută să verifice, cu un număr mai mare de subiecți însă, care este psihologia *martorului* în general, care este măsura de *fidelitate* a depozițiilor lui și ce condiționează aceste depoziții.

A făcut experiențe cu copii și adulți, cu bărbați și femei, cu normali și anormali; a căutat să afle care este corelația între mărturie și memorie, inteligență, atenție și sugestie. A căutat să studieze fidelitatea depozițiilor la *interogator* și la *descrierea liberă* și a studiat fidelitatea *depozițiilor* categoriilor de martori amintiți mai sus, pentru o ierarhie intenționat aleasă de fapte și lucruri: pentru persoane, obiecte, animale, poziții și raporturi spațiale, acțiuni, calități, culori, semnamente, numere.

La rezultate, autorul a găsit o corelație de +0.69 între povestire și interogator și de +0.77 între *fidelitatea mărturiei* și *fidelitatea certitudinii*. În ce privește conținutul, oamenii fac mărturii cu fidelitatea cea mai urcată cu privire la *acțiuni* și *calități* și fidelitatea cea mai scăzută cu privire la *culori*, *numere* și *semnamente*. A stabilit, spre deosebire de cercetătorii streini, că oamenii, cari apreciază corect mărimile mici, apreciază bine și pe cele mari. Femeile rețin mai bine acțiunile, animalele și relațiile spațiale, bărbații — numerele și semnamentele.

Meritul incontestabil al cercetărilor constă în faptul, că le-a făcut cu un număr mai mare de subiecți decât cercetătorii străini. Numai studiind problema în

stil mare se poate ajunge la o cifră mai mult sau mai puțin obiectivă și mai ales la stabilirea unui etalon pentru aprecierea fidelității mărturiei.

DI ROȘCA la sfârșitul lucrării ne dă și acest etalon, care după ce va fi verificat în stil mai mare, va fi de o utilitate nebănuită în psihologia judiciară. Păcat însă că autorul nu utilizează și metoda psihoanalitică în studierea martorului. L-ar fi ajutat probabil să pătrundă și mai adânc în psihologia acestuia, să observe cauzele adânci ale deformării realității.

O singură obiecție facem autorului: n-ar fi trebuit să dea o extindere mai mare cercetărilor cu privire la *martorul de rea credință*? Fără îndoială, studiind experimental pe *martorul de bună credință*, a făcut servicii imense justiției. Așteptăm să vină acea justiție, care să știe să aprecieze aceste servicii, să utilizeze definitiv aceste cercetări.

Oscar Jianu

GÂNDIREA, a. XIII, nr. 6.

Nu ne-am împăcat niciodată cu ideea că *Gândirea* ar putea să dispară. Timp de doisprezece ani această revistă a fost cea mai frumoasă publicație românească, având o noblețe care va lăsa o dăruire de aur în istoria literaturii din această epocă.

Gândirea nu s'a îngrădit în anume credințe estetice — autohtonismul, conturat în rapsodice formulări de mare putere poetică este implicat ca de la sine înțeles în însuși *materialul* oricărei creații viabile românești — a știut însă, în schimb, — chiar prin caldă și variata subliniere a acestei lozinci — să creieze o atmosferă, o comunitate de spirit, un indemn pentru ridicarea spre pure înălțimi a poeziei.

Această operă de statornică elevație și de gust niciodată desmintit ar rămânea un titlu de glorie pentru d. Nichifor Crainic, chiar dacă n'am ținea seamă de poezia a cărei adâncire până la grava frumusețe din *Tara de peste veac* a mers paralel cu existența revistei.

D. Crainic și-a împlinit o datorie față de sine însuși, făcând să reapară, în aceeași înfățișare de firească eleganță, revista care a reunit cele mai frumoase nume românești.

Felicităm pe d. Nichifor Crainic pentru curajul drept de a-și relua, într'un timp de cumplită tulburare și de oarbe adversități, postul de comandă în capul revistei.

Din cuprinsul bogat și ales al numărului de față reținem subtilele note ale lui *Lucian Blaga* despre înțelesul metodei al arhitecturii Agiei Sofia, melodioasa proză a d-lui *Dan Botta* („Charmion sau despre muzică”), ampla caracterizare a poeziei lui Crainic de Al. Busuioceanu și două poezii concentrate, de mată strălucire, de V. Voiculescu. În cercetarea romanului *In credința celor șapte șefnice* de Victor Papilian, cronicarul literar al revistei, d. O. Papadima, a pus toată pătrunzătoare grijă și pasiunea de analist, pe care acest mare roman românesc îl merită cu drept cuvânt.

FRANK L. SCHOELL: „*Thèmes roumains en Pologne* (L'Europe centrale, 7 juillet 1934).

De legături literare între cele două țări vecine, Polonia și România, abia se putea vorbi înainte de război. Cea dintâi era absorbită de unica grijă de a-și salva spiritul național, cea de a doua, intercalată între două mari imperii nu avea suficientă forță de eradiere. Un început s'a făcut în anii din urmă prin traducerea lui *Ion* al lui *Rebreanu*, datorită lui Stanislas Lukasik (Cracovia, 1932), și publicarea *Temelur românești* (Poznan, 1931) ale lui Emil Zegadłowicz. D. Schoell face o paralelă între *Tărani* lui Reymont și *Ion* al lui Rebreanu, găsim o serie de analogii între cele două romane, analogii care derivă însă dintr'un fond de identitate a vieții țărănești din cele două țări și nu implică, deci, nici un fel de dependență a romanului românesc față de epopeea polonă apărută cu 15 ani înainte. Mai puțin descriptiv, mai in-

depărtat de Zola și Maupassant... „Ion este un roman deosebit de original, impregnăt de spiritul pământului natal și vădind personalitatea puternică a autorului. Departate de a putea înlocui *Tărani* sau de a fi strivit de vecinătatea acestei epoei, el are nu numai un loc al său pe rafturile unei biblioteci polone, dar ar merita o audiență europeană”.

În „Temele românești” ale lui Zegadłowicz („traduse în frumoase și mlădioase versuri polone”) inaugurate prin patru poezii populare, figurează treisprezece poeți. D. Schoell se oprește cu scurte note biografice și caracterizări schițate asupra lui Alecsandri, Eminescu, Arghezi, Bлага, și, mai insistent, asupra lui Cotruș, „spre care merg și preferințele lui Zegadłowicz”.

„Cetind aceste teme românești, mângăiate cu dragoste de o mână poloneză, ai impresia unei poezii pline de frăgezime care, emancipată de modelele occidentale, tălmăcește credincios, sufletul unui pământ și al unei rase”.

ARDEALUL ÎN LITERATURA ROMÂNESCĂ A RĂZBOIULUI. Subt acest titlu, profesorul clujan Ion Kántor publică în ultimul nr. (1—6 din 1934) al revistei „Erdélyi Múzeum” un studiu interesant prin punerea problemei (pe care însă, cu toată mulțimea informațiilor, n’o epuizează) și puțin lămuritor în privința valorificării operelor analizate din pricina că scrieri lipsite de orice valoare sunt puse, uneori, pe același plan cu opere trainice.

În studiul său, I. Kántor împarte materialul literar de care se ocupă în următoarele capitole:

1. Literatura din timpul neutralității,
2. Literatura scrisă de ardeleni sau având subiecte ardelenesti,
3. Literatura din Țara Veche până la sfârșitul războiului și
4. Literatura din timpul imediat următor războiului.

O. Goga, A. Cotruș, I. Agărbiceanu, L. Rebreanu, Lascarov-Moldovanu, C. Moldovan, I. Minulescu, C. Kiriteșcu, trec pe

dinaintea ochilor alături de o serie de nume care nici când nu s’au ridicat la suprafața conștiinței literare și deci n’aveau de ce să fie pomenite. Se dau rezumate conștiințioase ale lucrărilor, dar lipsește perspectiva în prezentarea lor. Iată ce găsește Kántor că trebuie să scrie de ex. despre Goga: „În acest ciclu pe Goga numai ura îl înflăcărează; numai ura este adevăratul lui sentiment”.

I. C.

EUROPÄISCHE REVUE (X. Jahrgang—August 1934) în numărul său special consacrat *Balkanului*, publică două articole despre România.

I. G. Tașcă: *Die Wirtschaftliche Lage Rumäniens*. (Situația economică a României). D-sa arată că, situația economică a României este în mare măsură influențată de războiu.

1. Întreaga politică agrară a țărilor din Europa centrală și vestică a fost, să acopere prin produsele lor agricole, exclusiv articolele industriale. Prețul grâului scădea mereu, câtă vreme acela al articolelor industriale staționa, mai ales că țările streine au pus taxe vamale foarte urcate pentru grâul care intra la ele.

2. Naționalismul economic exagerat al tuturor țărilor mâna turburările. Întâi în America s’a experimentat această autarhie. După ea toate țările au introdus asemenea tarife vamale.

3. Rusia cu industrializarea ei excesivă produce mărfuri pentru cei 170 milioane de cetățeni ai ei și a smuls și pe cei 400 milioane de cumpărători chinezi, cari aparțineau piețelor europene. Toate acestea au făcut ca lumea să-și piardă echilibrul economic. Și România nu este păzită de repercusiunile lui.

Exportul de grâu al României în 1929 era de 7.065.000 tone și în 1933 de 8.777.000 tone.

Prețurile pentru export erau însă: în 1929 de 28.960.000.000 lei și în 1933 numai de 14.101.000.000 lei.

Importul industrial pentru România

a fost în 1929 de 1.102.000 tone și în 1933 numai de 467.000 tone. Iar prețul acestui import: în 1929 de 29.628.000.000 Lei și în 1933 abia de 11.592.000.000 Lei.

În 1929 pentru 1 tonă România exportă 6,5 tone și în 1933 pentru 1 tonă 15,4 tone.

În 1929 valoarea acelei tone exportate era de 4100 Lei și a celei importate de 29.000 Lei (adică de 7 ori mai mare).

În 1930 valoarea unei tone exportate: 1600 lei și a celei importate era de 26.000 Lei (adică de 16 ori mai mare).

Aceste raporturi au distrus pe țărănul român. Nu mai putea cumpăra mărfuri streine. Țările industriale la rândul lor trebuie să-și micșoreze producția sau să-și închidă fabricile. Se ivește spectrul șomajului.

Statul Român are următoarele venituri:

Taxe vamale:

In 1929	Lei	5.718.000.000
In 1933	"	1.886.000.000

Venituri indirecte (timbru):

In 1929	Lei	4.312.000.000
In 1933	"	1.945.000.000

Venituri directe:

In 1929	Lei	8.600.000.000
In 1933	"	3.510.000.000

Deși în 1929 România a avut 7 milioane tone de grâu, în 1930 peste 9 milioane și în 1931 circa 10 milioane, totuși în acest din urmă an incasează cu 7 miliarde mai puțin ca în 1929.

Banca Națională prin regularea exportului, controlul devizelor și a conținutului importului a reușit să reducă deficitul bilanțului de aproape 5 miliarde (1930) la 354 milioane (în 1932).

Astfel dacă comerțul întreg și chiar gospodăria internă precum și plățile externe, au fost tulburate, încetul cu încetul statul român pare a-și reveni.

Omul se adaptează la dificultățile economice ca și la climă. Tot așa se adaptează și statele la crize economice. Dacă va mai dura naționalismul economic, România va ajunge să-și fabrice

singură toate articolele industriale.

Înainte de războiu România a produs 1 milion 800 mii tone petrol, în 1933 peste 7 milioane tone. Industria lemnului se ameliorează. Tot așa la celelalte industrii: la textile, materiale de construcție, metalurgice, hârtie, piele, etc. Probabil că din cauza recoltei slabe din America, anul acesta recolta noastră va fi mai bine plătită. O învioreare se observă pretutindeni. Dacă această mișcare ar mai fi favorizată și printr'o regulare a monedei noastre, sau printr'un tratament înțelegător al devizelor din partea acelor țări, cari au renunțat la standardul aur, și dacă la aceasta s'ar mai adăuga și o aranjare favorabilă a datoriilor externe... omenirea ar putea să smulgă în sfârșit rădăcina răului, care o terorizează de 3 ani încoace.

Nu sunt oare prea optimiste aceste concluzii ale d-lui Tașcă și nu este oare prea simplistă această curbă de urcare și coborire a evoluției crizei la noi? Înainte de toate noi nu facem altceva, decât dibuim pe întuneric niște metode pe cari alte state le-au experimentat. Și multe din aceste metode au dat chiar acolo numai aparența unei înviorări. Și-apoi înviorarea, care zice-se că se observă în general, este oare o înviorare reală?

II. Al doilea articol a fost acela al D-lui C. Rădulescu-Motru: *Rumänien und die Deutsche Kultur* (România și cultura germană).

Mai întâi trece în revistă influențel pe care le-a suferit poporul român în istoria lui:

1. Cea dintâi și cea mai importantă a fost *influența slavă*. Până la începutul sec. al 19-lea limba bisericească, alfabetul, slujba religioasă chiar, erau slavone.

2. *Influența grecească*. Boerii aveau cultură grecească, școala se făcea în grecește. Prinții români își trimiteau vlăstarele la școlile grecești. Limba diplomatică chiar, era cea grecească.

3. In sec. al 19-lea urmează *influența franceză* și in a II-a jumătate cea *franceză și germană*. Au fost natural și influențe mai mici: cea rusă, turcă, engleză și italiană.

Acestea au fost influențele principale cari au înrăurit asupra culturii române. Dar numai au înrăurit. Căci „o influență streină se poate exercita asupra formării unei culturi naționale numai în sensul, că deslănțuie proprietățile originale existente. Cultura reprezintă o forță creatoare, care se realizează mai ales în procesele inconștiente, decât în cele conștiente, practice. Nici un popor nu o poate imprumuta dela vecinul său. Trebuie să și-o creeze din propria lui originalitate. Cultura se naște numai acolo unde există un obstacol de înlăturat, unde trebuie să se rezolve o mare trebuință spirituală, unde trebuie ispășită cu o extraordinară putere de suflet, o ofensă. Acele popoare fericite, cari n'au nevoie să-și elupte viața lor, n'au o cultură. Au cel mult o cultură socială. Cultura este obiectivarea unei încordări, de a ameliora, de a simți și gândi mai adânc. Un popor pășește în stadiul culturii creatoare atunci, când e dominat de impulsul înălțării vieții sale” (p. 543).

Influența unei culturi streine se face totuși pe baza unei înrudiri de spirit creator: „trebuie să fie sentimentul unui fel de divinație, a ceea ce va crea in-suși in viitor”. Dl. Rădulescu-Motru subliniază aci factorul *prestigiu*, pe care îl are o cultură care influențează pe o alta... „Unei culturi, care devine trivială, îi lipsește forța adevărată a pătrunderii. In Sudestul european se *balcanizează* îndată, ceea ce a rămas neînțeleș din cultura occidentală. Tot așa și in România”. Pentru dl. Rădulescu-Motru *Balkanism* este *cultura neînțeleasă* (Unverstandene Kultur).

Influența culturii germane asupra României incepe odată cu domnia Regelui Carol I (1866—1915). Se introduce limba germană în școală, vin Germani in România și pleacă tineri români in Germa-

nia la studii. „Aceasta insemna pentru ea impulsul, care avea să o ducă la conștiința existenței sale” (p. 545).

Dl. Rădulescu-Motru găsește chiar afinități de rasă între poporul german și român:

1. Germanii sunt tot un popor de țărani ca și Românii.

2. Sunt tot naționaliști.

3. Sunt tot religioși (ceea ce denotă seriozitate).

4. Poporul german e protestant precum cel român, este ortodox (necatolici).

Deci ar fi in multe privințe o „inrudire internă” (innere Verwandtschaft)... „un sentiment, că aceste două culturi au o înrudire intimă, că împărtășesc aceleași probleme și aceleași năzuinți” (p. 545).

Această inrudire se poate susține și istoric:

1. Introducerea limbii române in slujba religioasă și traducerea bibliei. Istoricii arată că Reformația germană a dat impulsul pentru momentul acela.

2. Latinizarea, evoluția literaturii, Alesandri și Eminescu (1860—1880) și literatura care merge pe urmele celor doi este o ierarhie de evoluție care se definește in imperativul cel mai înalt al culturii noastre, in *naționalism*. Epoca între 1860—1880 coincide cu cea mai influențată epocă din partea culturii germane. Acum se înființează „Junimea” ai cărei membri, aproape toți au studiat in Germania, in frunte cu Maiorescu îndrumătorul.

Apoi mai e învățământul filosofic, care la noi întotdeauna a fost sub influența germană. Acest învățământ a fost promovat de Gh. Lazăr, care a vrut să înțetățerească la noi filosofia lui Kant.

Dl. Prof. Rădulescu-Motru e psiholog și vede problema culturii prin prisma psihologiei, deci individualist. I se pare că și cultura este ca la individ, trebuința de a învinge un obstacol, din trebuința încordată a unei afirmări pornită din adâncuri, din trebuința de a răspunde la o ofensă (Adlerianism in sociologie). Așa se explică faptul că România n'a avut o

mie de ani nici o cultură, a zăcut inconștientă sub genunchii apăsători ai străinilor și a suferit molcomă palma ofensei de veacuri? Căci a început să respire și să-și creieze o cultură abia acum de un veac, după ce și-a câștigat oarecare independență politică și mai ales economică. Credem că preceptele unei psihologii, mai ales unei psihologii individuale (Adler) nu trebuie aplicate în societate ad litteram. De ce nu s'a ridicat poporul român mai de vreme, de ce n'a avut nici alfabet măcar când în apus exista un Racine, un Cervantes, enciclopediști, sau chiar Michel Angelo, Leonardo, Shakespeare? De ce Germanii erau încă sălbatici, trăiau prin păduri, când la Roma era un Virgil și un Horaț? (Așa îi apostrofa dăunăzi Mussolini pe Germani într'un discurs al său). Legea energiei creatoare în societate trebuie explicată cu mai multă prudență căci se știe ce a fost la început acest impuls de emancipare, de afirmare, care a dat cultura, sau starea de emancipare (de libertate internă și externă), care este însăși cultura și care a dat naștere retroactiv impulsiei de afirmare și de auto flatare (naționalismul decadent).

Apoi afinitățile de rasă găsite de dl. Rădulescu-Motru între poporul german și cel român par a fi cam artificiale și arbitrare.

Înainte de toate poporul german nu este un popor de țărani (65% populație urbană și numai 35% rurală). N'am putea spune că sunt atât naționaliști cât mai mult disciplinați, au instinctul solidarității. Au avut odată în Reichstag 107 deputați socialiști și comuniști. Iar între ortodoxia noastră „ortodoxă” și protestantismul lor „necatolic” nu vedem nici o afinitate, dimpotrivă.

O. J.

Insemnări

DESCHIDEREA graniței spre Rusia ne va da posibilitatea să verificăm noi înșine progresul real ce l-au făcut vecinii noș-

tri dela răsărit în anumite domenii de activitate spirituală. Fără îndoială nu toate înoirile semnalate în cei peste 16 ani de regim sovietic vor putea depăși valoarea unor simple experiențe, mai mult sau mai puțin trainice în esența lor. Dar nu-i mai puțin adevărat că, în multe privințe, chiar prin asemenea experimentări cari presupun și curaj și o nestăpănită dorință de depășire prin creație nouă a unui nivel preexistent, și prin aceasta comun, drumul spre cucerirea noilor valori este deschis.

A fost o întâmplare norocoasă că întâii Români cari au văzut Rusia nouă au fost oameni de teatru. Pentru că în teatru progresul realizat de Ruși nu mai este o ipoteză, ci o certitudine, — o certitudine cu atât mai ușor de acceptat cu cât este cunoscută înclinația profundă a poporului rus pentru acest gen de artă, lucru verificat cu prisosință în Rusia veche chiar.

În întâiul din seria de articole ce le publică d. H. Blazian — unul din călătorii norocoși din cursul lunii trecute — sub titlul „O vizită la Moscova” (*Adevărul Literar și Artistic* din 23 Septembrie), găsim date prețioase despre noile condiții de viață și de muncă ale actorilor sovietici, cari ne lămuresc asupra unei cauze importante a nivelului artistic superior atins de spectacolele dramatice rusești. Condițiile de creație ale actorilor sunt vrednice în special să ne atragă atenția. Lucru curios, ele n'au nimic revoluționar și nimic subversiv, adecă nu presupun cătuși de puțin o ordine politică specială sau o organizație socială care să nu se împace cu orice regim politic din Europa. Și totuși sunt profund revoluționare, raportate mai ales la stările de la noi, în sensul că se pune cel mai mare preț pe pregătirea tehnică și intelectuală a actorilor.

„În Rusia, spune d. Blazian, s'au creat numeroase instituții pentru ridicarea culturală a actorilor, în care aceștia învăță, în afară de tehnica propriu zisă a

meseriei, marilor sisteme estetice și filozofice.

Artiștii mai vechi, mai talentați, transmit celor tineri roadele experienței lor, în reuniuni totdeauna animate și totdeauna instructive.

Sa întemeiat un institut *Pavlov* pentru controlul științific al activității și creației artistice, făcându-se interesante studii psihofiziologice asupra intuiției, inspirației și interpretării.

Pentru provincie s'a înființat la Moscova Universitatea prin corespondență, la care artiștii din colțurile cele mai îndepărtate ale republicii dau examenul prin corespondență.

În toate centrele s'au organizat cluburi teatrale".

Principiul unei pregătiri serioase nu este valabil numai pentru epoca de formare a actorului, ci rămâne la fel de riguros în toată cariera lui. Deaceia „rolurile sunt pregătite cu desăvârșită seriozitate. Actorii studiază literatura și materialul științific în legătură cu personajul respectiv". Și este cât se poate de firesc ca, după o asemenea muncă și o pregătire specială atât de îngrijită, actorul să aibă voie, în reuniunile periodice profesionale, să discute și să critice punerea în scenă și interpretarea camarazilor săi, exprimând idei și sugestii cari, odată impuse prin discuție colectivă, sunt acceptate de direcția de scenă.

Actorii sovietici își găsesc răsplata muncii lor și a conștiinței ce o pun în îndatorirea profesională, în considerația ce le-o dau toate straturile poporului. „Massele muncitorești au mare afecțiune pentru artiști, pe care îi prețuiesc foarte mult, socotindu-i adevărata elită a țării". În general, „actorul e socotit cetățean de avant-gardă. Traiul lui s'a schimbat; duce o viață intelectuală și în jurul lui se simte efervescența noii vieți".

Olimpiu Boitoș

OPERA ROMÂNĂ DIN CLUJ și-a deschis stagiunea cu două opere originale: „Păcat boieresc" de Marțian Negrea

și „La drumul mare" de Constantin Nottara. Directorul operei, dl. profesor Papi-lian, în cuvântarea sa introductivă, a ținut să accentueze, că procedând astfel a îndrăsnit să realizeze o demonstrațiune, iar nu să încerce un experiment. Și credem că are dreptate. Cunoscător serios, are motive temeinice de încredere atât în muzica românească modernă, cât și în puterea de înțelegere a publicului — măcar a unei elite, atât e de mare progresul realizat dela vodevilul lui Flechtenmacher și operele lui Caudela. Discuția critică amănunțită asupra lucrărilor o vom face începând cu numărul viitor. Acum doar câteva cuvinte asupra interpretării, jocului artiștilor și regiei.

Opera d-lui Negrea, cu libretul după nuvela lui Sadoveanu, aduce în scenă tragicul timpurilor nu prea îndepărtate, când ofensa era augmentată prin antagonismul boier-țaran. Concepută în sensul verismului italian, opera se realizează romantic. În fruntea interpreților stă, fără îndoială, dl. Săveanu, un cântăreț bine dotat muzicalmente — glas generos, dicțiune impecabilă și intonație justă — dublat de un artist, care înțelege să joace nu numai să cânte. Tipuri interesante și în justă notă au reușit să redea domni: Traian Nicolau, Robescu și Iuliu Andreescu. Doamna Cojocar, o meritoasă cântăreață a operei, a păgubit mult rolului prin costum — un costum național de tal — cu fote inflorate și cămașă nou-nouță. De altfel de acest păcat poate fi învinuit întreg ansamblul. Prea frumoase țărance, prea frumoase îmbrăcăminte. A păgubit întregului verism al lucrării. Autorul a vrut să arate o lume amărâtă, într'o zi de lucru, iar nu o defilare de cortegiu etnografic.

În schimb opera d-lui Nottara, lucrată după o dramă a lui Cehov — cu atmosferă rusească în tot ce are ea de sumbru și paradoxal — a fost pe deplin reușită. Artiștii s'au achitat admirabil. Am face o nedreptate diferențind pe unul de celălalt. Cântăreți cu experiență, ca d-nii Crișan și Gavrilesco, alături de cei în plină maturitate, ca d-na Mimi Nestoresco,

-nii Arbore, Iarotski, și char începătorii, ca d-na Ciolac și d-l Pulca, și-au isușit rolurile până în cele mai mici a-lănunte, realizând un spectacol impresionant ca atmosferă și nerv dramatic. În putem trece cu vederea pe d-na Peiș, o artistă de temperament, excelând în rolurile de compoziție, și pe d-nul Chirvai, artist plin de calități vocale și dramactice, pe care un regisor capabil va trebui să-l redescopere lui însuși, direcției și publicului.

Pregătirea muzicală a acestei opere a avut-o d-l Săveanu — deși la premieră dirijat autorul, — direcția de scenă, d-l director Victor Papilian.

Faptul că însuși autorii și-au condus ucrările la premieră, a mărit fastul solemnității.

* *Tonku*

Păstrând obiceiul consacrat de a-și ajuta întâia premieră a stagionii în reertoriul autohton, *Teatrul* s'a oprit de stădată asupra unui gen mai puțin preuit și mai slab reprezentat în literatura noastră: feeria. Autorul ales de d. director Z. Bârsan a fost Vasile Alecsandri, a cărui operă vastă, deși de valoare înegată, stă la temelia dramaturgiei române. S'a montat deci cu acest prilej *Sânziana și Pepelea*, „feerie națională” în 5 acte.

Piesa lui Alecsandri, scrisă la bătrânețe, nu are nici inspirația spontană a operelor din tinerețe ale poetului și nici structura dramatică strânsă a unora dinre lucrările lui mature. E prea ușoară ca să poată figura printre operele de seamă ale lui Alecsandri. Nu are nici măcar puritatea genului. Elemente autentice de basm, proprii pentru construcția unei feerii, se amestecă, într'un mod destul de arbitrar, cu părți de satiră politică de cea mai proaspătă actualitate cari, curios, rămân valabile și în zilele noastre, ca atâtea din motivele satirice crude și usturătoare ale comediilor lui Caragiale.

Se obișnuște ca astfel de reimprospărări să se facă cu o oarecare ceremonie. Ne gândim că teatrul nostru ar fi putut deștepta interesul publicului — care s'a

dovedit foarte scăzut — pentru o asemenea operă, printr'o montare nouă, sugestivă, stilizată modern, care să pună în valoare indeosebi părțile feerice, cu caracterul lor fantastic, cari rămân totuși precumpănitoare în piesă. Cu decorul vechiu lucrul a fost cu neputință. Dovadă că s'a recurs pentru unul din cele 5 tablouri la un peisaj italian, cu lac și pini sudici, cari n'au loc în poveștile poporului nostru.

În rolul Sânzienei a fost potrivit distribuită d-na Viorica Iuga-Lapteș. Calitățile sale scenice cunoscute, felul de a spune și sonoritatea vocii, se potrivesc mai mult cu astfel de roluri drepte, fără complexitate sufletească, decât cele cu rezonanță dramatică vădită, cum este al Ioanei d'Arc, din piesa lui B. Shaw, despre a cărei montare la teatrul nostru vom vorbi în numărul viitor.

Dl. Iosif Vanciu a pus accentul mai mult pe nota comică a personajului — Papură Impărat — iar dl. L. Irimieș a făcut din Tândală un tip unitar și bine susținut până la sfârșit. Celelalte roluri principale le-au avut d-nii C. Potcoavă, I. Fărăianu, D. Constantinescu, H. Cristea și d-rele Marcela Borza și Lica Rădulescu.

Director de scenă a fost d. Neamtzu-Ottonel.

G. R.

UNIVERSITATEA DIN CLUJ la Congresul internațional de studii bizantine din Sofia.

Între 9—16 Sept. a. c. a avut loc al patrulea congres internațional de studii bizantine la Sofia. Au participat peste 200 savanți și s'au făcut vre-o 100 comunicări în cele patru secțiuni. Din România au luat parte aprox. 20 învățați dela Academie, Universități, Comisiunea Monument. Istorice, Arhivele statului, Muzeul etnografic și artă națională, Muzeul T. Stelian, etc. Dela Universitatea din Cluj au participat ca delegați d-nii prof. C. Petranu și C. Marinescu. Primul a făcut o comunicare cu titlul: „Die Stellung Siebenbürgens in der byzantinischen Kunst-

geschichte", iar al doilea: „Le Pape Nicolas V. et son attitude envers l'empire byzantin". D-l prof. Petranu a funcționat ca președinte al ședinței din 14/IX p. m. la secția arheologică din încredințarea comitetului organizator al Congresului.

Autobiografia d-lui Petru Neagoe, publicată în numărul de față al revistei noastre, a fost tradusă din franțuzește.

NOTA REDACȚIEI

AM PRIMIT LA REDACȚIE :

- Mario Ruffini*, Introduzione bibliografica allo studio della Romania. Roma. Istituto per l'Europa Orientale.
Rey Arcadie, Hazard. Suceava, 1934. Tip. Bucur Orendovici.
Silviu Dragomir, La Transylvanie Roumaine et ses minorités ethniques. Bucarest, 1934. M. O. Imprimerie Nationale.
Eugen Mateiciuc, Școala Superioară Țărănească din Stânca-Roșă (Cernăuți). Cernăuți, 1934. (Ed. Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina).
Vasile Netea, Indreptar pentru cercurile culturale. Reghin. Ed. „Astra“ (Colecția Progres și Cultură).

REVISTE ȘI ZIARE: *Progres și Cultură* (Tg.-Mureș) Septemvrie. — *Transilvania* (Sibiu) Iulie—August. — *Viața Ilustrată* (Sibiu) Septemvrie, Octomvrie. — *L'Europe Centrale* (Prahă) Septemvrie. — *Libertatea* (Buc.) 5 și 20 Septemvrie. — *Revue de Transylvanie* (Cluj) tome I no. 2 — *Revista Critică* (Iași) April—Septemvrie. — *Buletinul Demografic al României* (Buc) Iunie, Iulie, August, Septemvrie. — *Vremea* (Buc.) Septemvrie. — *Adevărul Literar și Artistic* (Buc.) Septemvrie. — *Convorbiri Literare* (Buc.) Iulie—Septemvrie. — *Carpații* (Cluj) 15 Septemvrie. — *Observatorul* (Beiuș) Septemvrie, Octomvrie. — *Lanuri* (Mediaș) Iulie—August. — *Țara Bârsei* (Brașov) Septemvrie—Octomvrie. — *Korunk* (Cluj) Septemvrie, Octomvrie. — *Viața Basarabiei* (Chișinău) Septemvrie, Octomvrie. — *Pagini Literare* (Turda) 15 Septemvrie. — *Solia Dreptății* (Orăștie). — *Unirea Poporului* (Blaj). — *Secuimea* (Odorheiu). — *Graiul Maramureșului* (Sighet). *Granița* (Satu-Mare) — *Gazeta Ciucului* (Gheorgheni). — *România dela Mare* (Constanța). — *Suflet nou* (Comloșul-Mare). — *Timpul* (Cernăuți). — *Ancheta* (Târgoviște). — *Plugarul* (Brăila). — *Cuget Moldovenesc* (Bălți) Septemvrie—Octomvrie. — *Vraja Mării* (Constanța) 5 Septemvrie. — *Blajul*, Septemvrie. — *Gândul Vremii* (Iași) 15 Septemvrie. — *Gândirea* (Buc.) Octomvrie. — *Flux* (Covasna) An. I, nr. 1. — *Plaiuri Săcelene*, Septemvrie—Octomvrie. — *Revista Fundațiilor Regale* (Buc.) Octomvrie. — *Clasa IV. B.* (Cluj), Septemvrie. — *Buletin Eugenic și Biopolitic* (Cluj) Ianuarie—Iunie. — *Tinerimea Patriotică* (Buc.) An. I, no. 2. — *Societatea de Măine* (Buc.) Iunie, Iulie—Octomvrie. — *Arta și Omul* (Buc.) August, Septemvrie. — *Prometeu* (Brașov) Septemvrie, Octomvrie.

A APĂRUT :

Victor Papilian

IN CREDINȚA CELOR ȘAPTE SFEȘNICE

roman

In colecția „Gând Românesc“

2 volume lei 170

A APĂRUT :

Lucian Blaga

CENZURA TRANSCENDENTĂ

Incercare metafizică

București, „Cartea Românească“

Lei 100

A APĂRUT :

D. D. Roșca

EXISTENȚA TRAGICĂ

Incercare de sinteză filozofică

Editura Fundației „Regele Carol II.“

Lei 60

AU APĂRUT :

D. D. ROȘCA, **Mitul utilului.**

VAL. PUȘCARIU, **Ghețarul dela Scărișoara.**

GEORGE SOFRONIE, **Problema păcii internaționale și organizarea ei juridică.**

ȘTEFAN METEȘ, **Domni din Principatele Române pribegi în Transilvania în veacul XVII.**

VASILE BĂNCILĂ, **Teoreticism.**

N. ȘĂULESCU, **Școala superioară țărănească.**

E. PUȘCARIU, **Principiile Unificării Legislative.**

Extrase din revista „Gând Românesc“

„Cartea Românească“, Cluj.

GÂND ROMÂNESC

ANUL II. No. 9-10.

SEPTEMBRIE-OCTOMBRIE 1934

CUPRINSUL:

Sextil Pușcariu, Perspective culturale.

N. Caranica, Priveliște (versuri).

Ion Vlasiu, Amintire despre o fată pe care n'am cunoscut-o (schiță).

Ion Breazu, George Bogdan-Duică.

Petru Neagoe, Autobiografie.

George Boldea, Autumnală (versuri).

Gherghinescu-Vania, Meșteșug trist; Strofe de toamnă (versuri).

Al. Dima, Isvorul folkloric al poeziei religioase a lui Ion Pillat.

George Sofronie, Cooperare internațională sau echilibru de forțe?

Ion Chinezu, Astra la Târgul Mureșului.

CRONICI

CRONICA LITERARĂ. *Ion Chinezu*, Peter Neagoe, Iléana la possédée. — *Emil Giurgiucă*, Camil Baltazar, Intoarcerea poetului la uneltele sale.

CRONICA ISTORICĂ. *Olimpiu Boitoș*, Silviu Dragomir, La Transylvanie roumaine et ses minorités ethniques.

CRONICA ȘTIINȚIFICĂ. *Gh. Gheorghiu*, Diastazele.

MIȘCAREA CULTURALĂ

CĂRȚI ȘI REVISTE. *Anuarul dela Sighișoara* (D. St. Petruțiu); *Al. Roșca*, Psihologia Martorului (Oscar Jianu); *Gândirea*; *Frank L. Schoel*, Thèmes roumains en Pologne; *Ardealul în literatura românească a războiului* (I. C.); *Europäische Revue* (O. J.). — INSEMĂNĂRI: Teatrul rusesc (Olimpiu Boitoș); Stagiunea Operei Române și a Teatrului Național din Cluj (G. R.); Universitatea din Cluj la Congresul internațional de studii bizantine din Sofia.

Tipografia „Cartea Românească” Cluj, Calea Dorobanților No. 14

CENZURAT

LEI 20.-